

Školski knjižničar u okviru pravnih propisa

Mešter, Jasminka

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:311682>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2022./2023.

Jasminka Mešter

Školski knjižničar u okviru pravnih propisa: od formalnog obrazovanja, preko stručnog ispita i napredovanja do stručnog usavršavanja

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Mihaela Banek Zorica, red. prof.

Zagreb, veljača 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Jasminka Mešter

(potpis)

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Poslanje, zadaće i djelatnosti školske knjižnice.....	3
3. Formalno obrazovanje školskih knjižničara	5
3.1. Početak formalnog obrazovanja knjižničara u Europi	5
3.2. Počeci i razvoj formalnog obrazovanja knjižničara u Republici Hrvatskoj.....	6
3.2.1. Razvoj sveučilišnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj od 1976./1977	8
3.2.2. Kompetencije školskih knjižničara	10
3.2.3. Jezgreni predmeti studija na odsjecima Filozofskih fakulteta u Zagrebu, Osijeku i Zadru	11
3.2.4. Status školskih knjižničara kao posljedica neusklađenog školovanja	12
4. Dokumenti odgojno-obrazovnog sustava i stručna sprema školskih knjižničara (od osnutka Republike Hrvatske)	14
4.1. Školska knjižnica u dokumentima odgojno-obrazovnog sustava	14
4.2. Pravna osnova vezana za stručnu spremu u odgojno-obrazovnom sustavu.....	16
4.3. Pravna osnova vezana za stručnu spremu u knjižničarskom sustavu	19
5. Stručni ispiti školskih knjižničara	20
5.1. Pravna osnova stručnih ispita u sustavu odgoja i obrazovanja	20
5.2. Pravna osnova stručnih ispita u sustavu knjižničarstva	21
6. Napredovanje i nagrađivanje školskih knjižničara	23
6.1. Pravna osnova za napredovanje školskih knjižničara unutar odgojno-obrazovnog sustava u usporedbi s napredovanjem knjižničara drugih knjižnica unutar knjižničarskog sustava	23
6.2. Pravna osnova za nagrađivanje školskih knjižničara	25
7. Usavršavanje školskih knjižničara	26
7.1. Stalno stručno usavršavanje kao dio cjeloživotnoga učenja	27
7.1.1. Cjeloživotno učenje u pravnim okvirima.....	29
7.2. Pravna osnova stručnog osposobljavanja i usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u RH	30
7.3. Strateški dokumenti stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u Republici Hrvatskoj.....	31
7.4. Agencija za odgoj i obrazovanje i strategije stručnog usavršavanja.....	33
7.5. Pružatelji usluga stručnog usavršavanja	34
7.6. Mogućnosti stručnog usavršavanja u inozemstvu.....	35
7.7. Stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika RH u digitalnom okruženju	36
8. Zaključak.....	37
9. Literatura.....	39
Popis tablica.....	46
Sažetak	47
Summary	48

1. Uvod

Novi obrazovni pokazatelji u 21. stoljeću ističu nove vještine i stručnost na globalnoj razini, a današnje društvo je u potrazi za razvojem mnogih drugih definicija obrazovne kvalitete, usmjerene na kvalitetu učenja. Jednako je važno promišljati do koje je širine pojam univerzalnih standarda, proizašlih iz ograničene i tradicionalne definicije obrazovne kvalitete, bitan za znanje u određenom društvu (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 14).

Školski su knjižničari danas profesionalci svjesni činjenice kako se njihova znanja i vještine moraju neprestano nadograđivati. Mogućnost usavršavanja pretpostavlja cjeloživotno učenje kao nastavak općeg/stručnog obrazovanja, a unutar njega i sadržaja koji će omogućiti svakom pojedincu da zna i umije koristiti izvore informacija i znanja za stručnu naobrazbu, stručno usavršavanje i za svoje osobne potrebe u svakodnevnom životu (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 22).

Vrlo je izazovno pratiti znanstvena i tehnološka postignuća te količinu informacija koje danas vladaju našim životima i društvom. Zahtjevi predstavljaju izazove i promjene su nezaobilazne jer današnji učenik i korisnik školske knjižnice ima potpuno novo gledište na svijet oko sebe, a i potrebe su značajno drukčije. Promjene u svijetu i društvu oko nas reflektiraju se na filozofiju obrazovanja, a posljedice tih promjena su vidljive u krizama obrazovanja koje se podudaraju s tri industrijske, odnosno tri znanstvene revolucije koje su donijele značajne promjene u društvu, obitelji i školama. Treća kriza je počela 80-ih godina 20. stoljeća i postalo je jasno da škole više nisu dostatne za praćenje svih događanja u znanosti i količini informacija koje nas okružuju. Monopol u stjecanju znanja postaje prošlost u postindustrijskom društvu i informacijskom razdoblju, a znanje postaje glavni resurs. Otvorile su se raznovrsne problematike s obzirom na cijelu strukturu dosadašnjeg rada škole. Škola postaje element u društvu koja uči učenike učiti i priprema ih za doživotno obrazovanje. Danas je u tijeku već i četvrta kriza obrazovanja koja će potpuno personalizirati proces odgoja i obrazovanja. U skladu s tim i uloga školskog knjižničara ima novo ruho. On je od učitelja-knjižničara stigao do profesionalca za knjižnične medije s velikom ulogom, a školska knjižnica je od zbirke knjižne građe, prvenstveno usmjerene prema obveznoj lektiri, postala organizirana i oblikovana zbirka sačinjena od vrsta građe te usmjerena prema cjelokupnom obrazovnom procesu (Kovačević i sur., 2004: 44).

U zakonskom okviru i obrazovanje školskog knjižničara doživljava promjene i kao rezultat svega navedenog, danas je on stručnjak sa fakultetskim obrazovanjem i nizom novih vještina iz područja informacijskih znanosti, što je značajan napredak s obzirom na posljednjih nekoliko desetljeća. Razvoj i promjene se mogu iščitati i iz zakonske podloge. Uslijed naglašenog značaja

školske knjižnice od strane međunarodne organizacije International Federation of Library Associations (IFLA) i United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), ali i Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO), njezina pozicija u razvoju učenika sve je znatnija. Naglašava se vrijednost znanja stečenog u školskoj knjižnici kao osnova budućeg razvoja. Iz tog razloga, u modernim tehnološki orijentiranim vremenima, školskoj knjižnici ne preostaje drugo nego li prilagoditi se. Kako bi to bilo uspješno, potreban je stručni i motivirani knjižničar kako bi se ispunila prava zadaća knjižnice. Kako bi se osigurala kvaliteta obrazovanja za koje su školski knjižničari zaduženi, potrebna je dobra zakonska podloga i Standardi primjenjivi u radu. IFLA/UNESCO Manifest za školske knjižnice i IFLA/UNESCO Vodič za školske knjižnice označavaju osnovu za rad i razvoj školskih knjižnica, a rast kvalitete rada knjižnice koja može danas opstati ocrtavaju zakoni, pravilnici, Standard, Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama, reforme kurikuluma, ali i Udruga i neizostavan koncept cjeloživotnog obrazovanja (Kovačević i sur., 2004: 35).

Polazišta za kasniji profesionalni razvoj su redovito obrazovanje, koje predstavlja sam početak, i cjeloživotno učenje, koje predstavlja nastavak obrazovanja. Ključno razdoblje u procesu predstavlja osposobljavanje školskog knjižničara početnika za samostalan rad u knjižnici u kojem će se povezati teorijska i praktična znanja s posebnim naglaskom na ono što je iznimno bitno u radu školskog knjižničara, a to je neposredni odgojno-obrazovni rad s učenicima (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 23).

U ovom će se preglednom radu prikazati uvođenje formalnog obrazovanja školskih knjižničara u Republici Hrvatskoj od 1970-ih i njezine zakonske regulative od 1990-ih usmjerene na potrebnu stručnu spremu, polaganje stručnih ispita, napredovanje i stručno usavršavanje. Time će se prikazati presjek pozicije i statusa školskog knjižničara, s posebnim naglaskom na aktualnu situaciju. Cilj je ukazati na sličnosti, ali i neke neujednačenosti koje postoje između školskih knjižničara i knjižničara ostalih knjižnica, kao i između školskih knjižničara i drugih odgojno-obrazovnih radnika u školskom sustavu, a s namjerom da se detektira prostor u kojem je moguće u budućnosti unijeti promjene koje bi doprinijele ujednačavanju pozicija.

2. Poslanje, zadaće i djelatnosti školske knjižnice

Pitanje školske knjižnice je pitanje tumačenja njezinih osnovnih obilježja – knjižnične teorije i suodnosa knjižnično-informacijskog i odgojno-obrazovnog sustava (Lasić Lazić, 1993: 13). Upravo ova obilježja određuju položaj i djelovanje školskog knjižničara i u knjižničarskom i u odgojno-obrazovnom sustavu, a u skladu s tim donose i određene specifičnosti.

U knjižničarskom sustavu potrebno je dobro postaviti školsku knjižnicu jer će ona formirati korisnika, u prvom redu za njegovu osobnu korist, a potom i za korist svih ostalih knjižnica koje će se kasnije baviti s tim istim korisnikom. Postavlja se pitanje je li školska knjižnica u mogućnosti odgovoriti na te zahtjeve. Ona u školskom sustavu još traži optimalna rješenja, no postoji stav da su uloge u potpunosti definirane. Multimedijalni smjer školske knjižnice otvoren je razvoju novih djelatnosti, a prvenstveno obrazovanju učenika. Škola kroz svoj cilj prepoznaje knjižnicu kao svojim neizostavnim dijelom, a time joj se daje važnost kao bitne sastavnice cijelog odgojno-obrazovnog sustava (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 33).

Međunarodne organizacije IFLA i UNESCO čija su polja djelovanja odgoj, obrazovanje, knjižničarstvo i informacija naznačile su u svojim dokumentima važnost školskih knjižnica i osnovnih i srednjih škola koje su označene kao snaga unaprjeđenja učenja i poučavanja u cijeloj zajednici. U skladu s tim su u Smjernicama za rad navedene zadaće školske knjižnice među kojima se ističe pružanje informacija i spoznaja relevantnih za današnje društvo, omogućavanje učenicima kako bi ovladali vještinama cjeloživotnog učenja, a sve sa ciljem stvaranja odgovornih građana. Hrvatsko je knjižnično vijeće u skladu s IFLA-inim i UNESCO-ovim Smjernicama napravilo, a tadašnje Ministarstvo prosvjete i športa donijelo Standard za školske knjižnice 2000. godine, a trenutno se čeka usvajanje novog Standarda čije je javno savjetovanje završeno u siječnju 2023. godine. U još važećem, ali i u tekstu novog Standarda su, osim nužne opreme i propisane stručne spremlje školskog knjižničara, navedene zadaće koje se odnose na promicanje i unaprjeđenje svih oblika rada u odgoju i obrazovanju, omogućavanje uvjeta i pomoći u učenju, poticanje istraživanja i osobnog zaključivanja, poticanje demokratičnosti i svijesti o nacionalnoj kulturi, osiguravanje interdisciplinarnosti i poticanje pozitivne atmosfere u školi. Iz navedenog je vidljivo kako je posebno istaknuta, uz odgovarajući fond i javnu djelatnost, odgojno-obrazovna funkcija (Galić, 2012: 24). I Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08-64/20) jasno ističe obrazovne i odgojne ciljeve u javnim ustanovama kroz neprestano poučavanje, omogućavanje

intelektualnog, estetskog, društveno i moralnog razvoja, ali i nacionalne osviještenosti, očuvanje baštine, ljudska prava te poštivanje različitosti.

Novo doba nosi nestabilnost u pogledu formalnog obrazovanja, ali otvara nove mogućnosti za integriranje i interpretiranje. Poslanje samo po sebi je misija s dugotrajnim ulaganjem bez brzo vidljivih rezultata, a uloženi trud nosi pomake u budućnosti. Zato je poslanje kao sastavni dio obrazovnog procesa naznačen u njenoj temeljnoj zadaći, koja se samo može realizirati ukoliko se osigura intelektualni i fizički pristup svim materijalima, te ukoliko se razvijaju stručna znanja, potiče čitanje i korištenje informacija. U novom obrazovnom okolišu školski knjižničar ostvaruje svoje poslanje koristeći se multimedijским mogućnostima knjižnice, ostvarujući najmanje dva sata godišnje za svako nastavno područje, gradeći samostalnost u učenju, pomažući u rasterećivanju učenika putem integracije i korelacije, osmišljavanjem slobodnog vremena te podržavajući kvalitetnu suradnju škole s roditeljima (Kovačević i sur., 2004: 16-21).

Poslanje školske knjižnice je suvremena škola sa raznovrsnim stručno obrađenim izvorima i sa knjižničarom, koji je ujedno i stručnjak u području informacijskih znanosti i pedagoški stručnjak. Njezina djelatnost obavlja se u temeljnom poslanju školske knjižnice, u odgojnom i obrazovnom području, ali i u knjižničarskom i kulturno-javnom području.

Poslanje školske knjižnice može se sažeti u nekoliko crtica, a to se odnosi na knjižnicu kao mjesto gdje će se moći kritički promišljati, razvijati aktivne korisnike i raznolike zbirke, uključivati u veće i bogatije mreže te gdje će se podržavati nastava (Galić, 2018: 207-218).

3. Formalno obrazovanje školskih knjižničara

Obrazovani je školski knjižničar kakvog poznajemo danas prošao kroz niz zakonskih okvira tijekom proteklih 30-ak godina, i u odgojno-obrazovnom sustavu i u knjižničarskom sustavu upravo zato što je njegova dualnost karakteristika koja ga uvelike razlikuje od ostalih knjižničara, ali i donosi vrlo specifične značajke djelovanja. Od vremena kada nije bio formalno obrazovan pa sve do danas, kada on sa svojom spremom i stručnim usavršavanjem može odgovoriti na sve zahtjeve postavljene ispred njega, a ti su zahtjevi i veći u školskom sustavu (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 47).

Za rad i osuvremenjivanje rada potrebna je dobra zakonska osnova prije svega dokumenata međunarodnih knjižničarskih institucija, zakona, pravilnika, Standarda te niza dokumenata iz školskog sustava. To su ponajprije IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice i manifest za školske knjižnice (IFLA, 2004), Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08-64/20), Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/2019), Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj (NN 81/2021), Standard za školske knjižnice (NN 34/00), zatim Nastavni plan i program za osnovnu školu (NN 102/2006), Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011), Cjelovita kurikularna reforma (2019), Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama (NN 128/2017), ali ne treba zaboraviti i utjecaj Hrvatske udruge školskih knjižničara u svojoj zadaći promicanja djelatnosti i zadaća.

3.1. Početak formalnog obrazovanja knjižničara u Europi

U 19. stoljeću počinje interes za formalno obrazovanje knjižničara i arhivista u Francuskoj, Španjolskoj i Portugalu. Više nisu dovoljna dotadašnja znanja i vještine stečena kroz tečajeve, iskustvo te oslanjanje na stručnu literaturu. Melvil Dewey je 1887. godine označio početak profesionalizacije svojom školom *School of Library Economy* na sveučilištu Columbia u New Yorku. Slijedile su godine u kojima su važan čimbenik bila knjižničarska društva, dok sam proces prave profesionalizacije poslije Drugog svjetskog rata, posebice u 1960-im. Veliki doprinos u profesionalizaciji je označilo osnivanje *Graduate Library School* na Sveučilištu u Chicagu. Drži se

da je upravo ova škola iz temelja promijenila knjižničarsko obrazovanje. Informacijska i komunikacijska tehnologija napreduje 50-ih godina 20. stoljeća, a rastuća tehnologija zahtijeva kvalitetno obrazovane stručnjake, što utječe i na knjižničarsko obrazovanje. U skladu s tim dolazi do preobrazbe programa knjižničnih znanosti u informacijsku znanost (Erl Šafar i Lubina, 2018: 227).

Mnoge škole su pratile ekspanziju informacijske i komunikacijske tehnologije (Lasić Lazić, 1999: 4). Većina knjižničarskog obrazovanja odvija na sveučilišnoj razini, a i programi su pretežno slični, no nema specificiranog tijela koje provodi akreditaciju škola (Erl Šafar i Lubina, 2018: 231).

3.2. Počeci i razvoj formalnog obrazovanja knjižničara u Republici Hrvatskoj

Stručna sprema školskog knjižničara se mijenjala kroz povijest i kroz zakonske okvire. Postoje tri važnija školska zakona u povijesti školskih knjižničara na prostorima današnje Republike Hrvatske. Prvi je bio 1871. godine u Vojnoj krajini, drugi je poznati Mažuranićev zakon iz 1874. godine te Novi jedinstveni školski zakon iz 1881. godine, koji je nastao nakon propasti Vojne krajine kada je postalo obvezno ustrojiti školsku knjižnicu u svakoj školi, a u svrhu produženog stručnog obrazovanja učitelja. Dakle, propisuju se školske knjižnice kao obvezne institucije koje financira školska uprava, odnosno kotari i općine. Tijekom vremena se, unutar školskih knjižnica organiziraju posebno knjižnice za učitelje i knjižnice za učenike. Tada je pojam školske knjižnice označavao posebne ormare sa knjigama, a ne posebne prostore i nije bilo stručnih knjižničara, nego je te poslove obavljalo nastavničko osoblje, s dodatnim plaćanjem ili bez njega. Osim obrazovne uloge, školske knjižnice su imale i prosvjetiteljsku ulogu na svom području djelovanja (Munjiza i Kragulj, 2010: 158). Ta praksa zapošljavanja nastavnog kadra trajala je sve do 90-ih godina, a ponajviše tijekom 80-ih godina prošlog stoljeća. Naravno, takav se profil nije mogao smatrati kompetentnim za rad i dovodio je do manjka ugleda među ostalim zaposlenicima u školi. Zahtjevi knjižničarske struke u današnjem vremenu određuju kompetentno obrazovanog knjižničara, a posebice za knjižničare koji imaju i odgojno-obrazovnu komponentu unutar školskog sustava (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 47).

Kao što je naznačeno u Normama za školske knjižnice (Pariz, 1975/78), termin školski knjižničar je osoba koja u sebi objedinjava i nastavnika i knjižničara, i ta dva obrazovanja treba

ujediniti u njegovoj pripremi za diplomu i/ili za polaganje stručnog ispita. Kroz povijest je vidljivo da je pitanje obrazovanja knjižničara dugo vremena predstavljalo problem u knjižničarskoj zajednici (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 50). Godinama je profesionalizacija knjižničara izostajala jer se od zaposlenih nisu očekivala veća znanja uslijed velike potrebe za kadrom (Lasić-Lazić, 1999: 7). Od utemeljenja modernog knjižničarstva u Hrvatskoj, koje počinje osnutkom Kraljevske sveučilišne knjižnice 1874. godine, a nedugo zatim i prijedloga zakona ravnatelja Sveučilišne knjižnice Velimira Deželića o formalnom obrazovanju knjižničara 1918. godine, knjižničari se zalažu za stručno osposobljavanje, kao temelj razvoja knjižničarske struke. Značajno je bilo formiranje Društva bibliotekara Jugoslavije u međuratnom razdoblju, 21. kongres Društva jugoslavenskih bibliotekara 1929. i izrada Nacrta pravila za stručno obrazovanje bibliotekara. U razdoblju Nezavisne Države Hrvatske treba naznačiti osnivanje Hrvatskog bibliotekarskog društva i Nacrta uredbe o Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a značajna je za taj period i djelo Josipa Badalića *Za naše narodno knjižničarstvo*, u kojoj se ističe nužnost uspostavljanja formalnog školovanja i polaganja stručnog ispita. Do pedesetih godina obrazovanje je bilo neformalne naravi i prepušteno reguliranju pojedine ustanove kada počinje prva sustavna izobrazba, a za poslijeratno razdoblje je značajan osnutak udruženja Društva bibliotekara Hrvatske (Švenda-Radeljak, 2013: 150).

Postepeno dolazi do promjene i stručno obrazovanje se stječe na seminarima za stručne ispite, sustavno provođenim od 1951. godine, a kasnije i na studiju bibliotekarstva na Pedagoškoj akademiji u Rijeci od 1967. do 1978. godine, potom na dodiplomskom studiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 1976/77 i na srednjoškolskoj razini od 1977/78 do 1987/88. Postoje kasnije i studiji na postdiplomskoj razini u različitim periodima i različitim gradovima (Tadić, 1994: 10).

Stručnog kadra do 90-ih godina 20. stoljeća nije bilo dovoljno za sveukupnu knjižničarsku zajednicu, bez obzira na vrstu knjižnica. Sustav obrazovanja knjižničara bio je jednak za sve kadrove u svim knjižnicama, dakle školovanog kadra je bilo vrlo malo. U školskim knjižnicama se u takvom obrazovnom okružju stručni kadar zapošljavao po kriteriju osnovne struke, nakon čega je slijedilo stjecanje knjižničarskog obrazovanja kroz razne oblike, s time da je najčešći oblik podrazumijevao polaganje stručnog ispita, koji se do kraja 1999. godine mogao polagati u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i steći naziv knjižničar. Program je obuhvaćao 9 ispita iz temeljnih knjižničarskih područja te pisanog rada. Izuzetak su tada bili navedeni knjižničarski kadrovi iz razdoblja od 1977./78. godine do 1989./90. školske godine, kada se moglo na srednjoškolskoj razini steći obrazovanje knjižničara. To je naglasilo činjenicu da je formalno obrazovanje nužno, a to je potvrdilo i izvješće UNESCO-ovog Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja u 21. stoljeću, bez obzira na stupanj (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 51).

3.2.1. Razvoj sveučilišnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj od 1976./1977

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu se na Katedri za bibliotekarstvo, koja je djelovala pri Odsjeku za komparativnu književnost, od 1976./77. mogao steći naziv diplomiranog bibliotekara, no za školske knjižničare, odnosno prosvjetne djelatnike škole bilo je još relativno nemoguće uključiti se u masovnijem broju. Navedena Katedra prerasta u Odsjek za informacijske znanosti spajanjem sa Katedrom za društveno-humanističku informatiku 1984. godine. Iste su godine priznate Informacijske znanosti kao znanstveno područje, a to je otvorilo i mogućnosti poslijediplomskog obrazovanja na samom Odsjeku (Švenda-Radeljak, 2018: 32). Od 1981. djeluje Odsjek za bibliotekarstvo i društveno-humanističku informatiku, kasnije Odsjek za informacijske znanosti u Osijeku.

Akadska je godine 1986./87. začetak uređenog sustava obrazovanja u knjižničarstvu kada se na Filozofskom fakultetu u Zagrebu otvorio novi četverogodišnji studij informacijskih znanosti sa smjerovima arhivistike, bibliotekarstva, muzeologije i opće informatologij. Njime se stjecalo zvanje profesora informatologije-bibliotekara. Prve dvije godine ovog studija informatologije činile su zajedničku jezgru, a posljednje dvije su se odnosile na odabrani smjer informacijskih znanosti. Uvjet je bio završena srednja škola. Idući veliki korak se desio akademske godine 1998./99. kada je Osijek otvorio katedru za knjižničarstvo na Pedagoškom fakultetu, odnosno dodiplomski (četverogodišnji) studij knjižničarstva i dopunski dvogodišnji izvanredni studij knjižničarstva (Odsjek za informatologiju). Akademske godine 2001./2002. se osniva Odsjek za knjižničarstvo na Filozofskom fakultetu u Zadru kao još jedno u nizu sveučilište za sveučilišno obrazovanje knjižničara (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 52).

Nadalje, u sklopu Bolonjskog procesa, velike reforme visokog obrazovanja, u području kulture je prepoznat prostor za sveučilišni studij koji bi obrazovao kadrove nužne za kulturni razvoj regije. Tako je 2009./2010. u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03–46/07) osnovan sveučilišni interdisciplinarni preddiplomski i diplomski studij Kulturologije Sveučilišta Josipa Strossmayera u Osijeku sa smjerom knjižničarstva među ostalih tri smjera. Po završetku preddiplomskog studija stječe se naziv prvostupnika Kulturologije i knjižničarstva, a po završetku diplomskog studija akademski naziv magistar/magistrica kulturologije i knjižničarstva. U prilog tome ide cjelovita analiza provedena na području istočne Hrvatske gdje se ustvrdilo da samo u školi postoji potreba za oko 100 školskih knjižničara, a imajući u vidu i ostale vrste knjižnica, pokretanje ovog programskog smjera je opravdan (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 57).

Prihvatanje Bolonjskog procesa i izmjena studijskih programa omogućila je ujednačavanje obrazovnih mogućnosti u europskom obrazovnom prostoru i povećala suradnja strukovnog i visokoškolskog obrazovanja. Nakon sastanka Europskog vijeća 2000. godine u Lisabonu, europske obrazovne politike su krenule prema ishodima učenja, odnosno kompetencijama. Hrvatska je izradila i Hrvatski kvalifikacijski okvir koji je uspostavljen Zakonom o hrvatskom kvalifikacijskom okviru (NN 22/13 – 20/2021) u namjeri da usvoji načela i preporuke za cjeloživotno učenje koje se nalaze u Europskom kvalifikacijskom okviru (2008) Europske komisije, a koje imaju za cilj ujednačiti nacionalne obrazovne tradicije, potrebe gospodarstva, pojedinca i društva u cjelini s europskim preporukama. Cilj je sustav sa mjerljivim i usporedivim ishodima učenja što doprinosi protočnosti unutar obrazovnih institucija i u Hrvatskoj i u Europi.

Danas je obrazovanje u informacijskim znanostima dostupno na sva tri stupnja visokoškolskog obrazovanja na Sveučilištima u Zagrebu, Osijeku i Zadru, a jedino Sveučilište u Zagrebu u svom studijskom programu objedinjuje knjižničare, muzeologe, arhiviste i informatičare te od 2010. godine na poslijediplomskoj razini u svom programu uvodi i komunikacijske znanosti. Među navedenim studijima postoje nepodudarnosti što se tiče stečenih diplomskih naziva. Naime, sva tri studija organiziraju i izvode preddiplomski studij informacijskih znanosti u trajanju od tri godine i njime se na svim studijima stječe naziv prvostupnika informacijskih znanosti. Nakon toga slijedi dvogodišnji diplomski studij nakon kojega se na studiju u Zagrebu stječe naziv magistra/ice bibliotekarstva, na studiju u Osijeku naziv magistra/ice informacijskih znanosti, a na studiju u Zadru naziv magistra/ice informatologije. Sva tri sveučilišta stalno ili povremeno organiziraju i dvogodišnje studije uz rad za izvanredne studente.

Može se zaključiti da su obrazovne mogućnosti postojale, iako nisu bile sustavno razrađene, niti vertikalno povezane. Dakle, školovanje je postojalo na srednjem stupnju, na razini više škole, dodiplomskog studija, na razini poslijediplomskog studija u području informacijskih znanosti te na razini stručnih ispita, no u različitom vremenskom raskoraku pojedinih faza (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 52).

Knjižničarstvo se danas studira na raznovrsnim fakultetima koja uključuju humanističke i društvene znanosti, studij menadžmenta, novinarstva i komunikologije, a sve ovisno o akademskim tradicijama. Zato nije ni moguće očekivati jedinstveni europski studij. Međutim, postoji želja da akreditacijski procesi ipak budu što sličniji kako bi postignute kvalifikacije bile prohodne u različitim zemljama. Primjerice, u SAD-u, Velikoj Britaniji i Australiji knjižničarsko društvo je to koje akreditira, no u većini drugih zemalja društva nisu ni uključena u proces, kao što je to i u Hrvatskoj, iako je upravo Društvo bila ta institucija koja je inicirala osnivanje studija na Sveučilištu u Zagrebu. No, ima još nade da se to ispravi s obzirom da HKD zajedno sa Sveučilištem u Zagrebu

i preostalim članovima hrvatske knjižničarske zajednice sudjeluje u cjeloživotnom učenju u sklopu Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara (Horvat, 2009: 23).

3.2.2. Kompetencije školskih knjižničara

Kompetencije su dolaskom Bolonjskog procesa, uz ishode učenja, postale vrlo bitne. One se odnose na znanja, stavove i odgovornosti, a dijele se na opće i stručne kompetencije, a ključne se kompetencije odnose na komunikaciju na materinskom jeziku i stranom jeziku, kompetencije u prirodnim znanostima, digitalnu kompetenciju, kompetenciju učenja, društvene i građanske kompetencije, poduzetništvo te kulturološku senzibilizaciju (Lasić Lazić i sur., 2010: 8).

Ono što školske knjižničare razlikuje od ostalih knjižničara, njegove su kompetencije koje se odnose na stupanj obrazovanja, stručne knjižničarske kompetencije, pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičke kompetencije. Primjerice, temeljni Zakon definira visoku stručnu spremu kao stupanj obrazovanja za sve djelatnike u osnovnoj i srednjoj školi, dok je u ostalim knjižnicama moguće je zaposliti djelatnike i sa višom i sa srednjom stručnom spremom (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 56). Pedagoško-psihološke kompetencije su nužnost, imajući na umu da su odgojno-obrazovni sadržaji unutar školskog sustava zastupljeni i do 70 %. Didaktično-metodičke kompetencije su izuzetno važne, one uključuju profesionalno školovanje, cjeloživotno obrazovanje, iskustvo i profesionalnu osposobljenost za nastavničku profesiju.

Primjerice, školski su knjižničari već ranih 80-ih godina započeli s poučavanjem informacijske pismenosti i bili su začetnici onih sadržaja koji su danas i formalno uključeni u novi nastavni kurikulum. Pred školskim knjižničarima su i zahtjevi korelacije s drugim nastavnim predmetima te su didaktičko-metodička znanja neizostavna. Iz navedenog pregleda kompetencija i njihove svrhe, vidljivo je da su se studiji morali organizirati tako da daju kompletnu jezgru knjižničarskih sadržaja kojima se stječu kompetencije u svim vrstama knjižnice. Težnja studija je bila uklopiti kolegije koji u potpunosti mogu osposobiti školskog knjižničara za rad (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 130).

3.2.3. Jezgrena predmeta studija na odsjecima Filozofskih fakulteta u Zagrebu, Osijeku i Zadru

Sva tri odjela/odsjecka Filozofskih fakulteta u Zagrebu, Osijeku i Zadru nude slične programe te su uspostavila suradnju i dogovorila prihvaćanje međunarodnih preporuka oko jezgrenih predmeta u polju informacijskih znanosti, a osnovne razlike proizlaze iz ponude izbornih predmeta iz Odjela informacijskih znanosti, te drugih sveučilišnih odjela, a koji se zasnivaju na specijalnim kompetencijama znanstveno-nastavnog osoblja i mogućnosti biranja širokog spektra izbornih predmeta na drugim sveučilišnim odjelima. Mnoge promjene jezgre kroz proces obrazovanja od formalnog početka do danas, a odnosi se na naglasak od knjižnične ekonomije i usmjerenosti na knjižnicu kao centralne ustanove pa sve do uvođenja informacijske tehnologije, ukazuje na intenzivne promjene. Upravo u promjenama vezanim za nazive škola, preustroja i novih kolegija s podlogom u novoj tehnologiji, vidljivo je koliko se škole knjižničarskog usmjerenja pratile tehnološki razvoj (Erl Šafar i Lubina, 2018: 236).

Svi studiji su interdisciplinarno postavljeni i nude mogućnost da se kroz jezgre i izborne predmete (na Odsjeku, Fakultetu i Sveučilištu) razvijaju svestrani interesi, ali zadovoljavaju stvarne potrebe područja (Lasić Lazić i sur., 2010: 8). Kod nas se razmatralo o odvajanju školovanja za školske knjižničare, no za time nema potrebe, posebice iz razloga što sveučilišta nude sva potrebna znanja za sve knjižničare, a i to bi predstavljalo veliki financijski trošak. Programi su bazirani na kombinaciji modula i studenti slobodno biraju s obzirom na osobni interes. Imajući u vidu specifičnost školskog knjižničara te obavezne pedagoške kompetencije, oblikovao se Modul školskog knjižničarstva, koji je dio cjelovitog studija informacijskih znanosti, s dva nova modula: bibliotekarstvo i pedagoški modul. Upravo tako studenti dobivaju sva potrebna znanja za rad u školskoj knjižnici. Navedeni moduli su: Osnove informacijske pismenosti, Digitalne obrazovne knjižnice, Metodika rada školskog knjižničara, Školske knjižnice, Elektronička obrazovna okruženja i Metodička praksa. (Lasić Lazić i sur., 2012: 12). Ovaj koncept obrazovanja je dobro prihvaćen u Republici Hrvatskoj i ne ometa zajedništvo knjižničarske zajednice, prvenstveno zbog toga što se radi o maloj zemlji (Lasić Lazić, 1994: 105). Cilj programa je stvoriti informacijske stručnjake koji nisu samo vezani za jednu informacijsku instituciju, već stručnjake koji će se sa svim stečenim znanjima, vještinama i kompetencijama moći prilagoditi svim zahtjevima u različitim područjima upravljanja, obrade i komunikacije informacijama (Lasić Lazić i sur., 2010: 8).

U pogledu ujednačenosti jezgrenih predmeta što se tiče informacijskih znanosti među pojedinim fakultetima moguće je isaknuti europski projekt danske Kraljevske knjižničarske škole,

Europski kurikulum knjižničarske i informacijske znanosti iz 2005. godine koji su pokazali da su se stručnjaci mogli složiti oko osnovnih knjižničarskih predmeta, no kurikulum petogodišnjeg sustava nije jednostavno usuglasiti s obzirom na razlike u akademskim tradicijama pojedinih europskih zemalja. Razlog se može pronaći u navedenim razlikama vezanim za različite fakultete na kojima se provodi obrazovanje knjižničara. No, kako se u Hrvatskoj knjižničari pri filozofskim fakultetima školuju na odsjecima informacijskih znanosti, jasno je da je sličnost triju odsjeka velika i kao što je već naznačeno, lako je došlo do usuglašavanja jezgrenih predmeta (Horvat, 2010: 22).

3.2.4. Status školskih knjižničara kao posljedica neusklađenog školovanja

Obrazovanje knjižničara je ključni i sastavni dio koji neizravno utječe na status i prepoznatljivost bibliotekarske struke, imidža, profesionalne vjerodostojnosti i ugleda (Lasić Lazić i sur., 2010: 6).

Iako knjižničarstvo jest struka, prema važnim obilježjima struke po definiciji sociologije zanimanja, često je nedovoljno priznata i prepoznata od šire javnosti (Švenda-Radeljak, 2011: 160).

Ako se smatra da profesija (struka) zvanje, odnosno institucionalno zanimanje koje podrazumijeva posebnu obučenosť i obrazovanje, nije neobično upravo to što se školske knjižničare nije uvažavalo niti u školskom sustavu niti u zajednici knjižničara (Švenda-Radeljak, 2011: 160).

Razlozi lošeg statusa struke mogu biti i ekonomske prirode i uslijed nedovoljne podrške društva, no i sami knjižničari, odnosno nedostatne menadžerske sposobnosti, nerazumijevanje ravnatelja u školama, nestručnost i zastarjela hijerarhija upravljačkih struktura doprinose inertnosti i rezignaciji mnogih obrazovanih knjižničara koji ne vide mogućnost promjene (Lasić Lazić i Slavić, 2000: 101).

Naime, neusklađenosti u formalnom obrazovanju rezultirale su velikim kadrovskim problemima u školskim knjižnicama. Kao što je već naznačeno, zapošljavalo se nastavno osoblje i to s podrškom Zakona o školstvu, a nerijetko se zapošljavao kadar koji iz bilo kojeg razloga više nije odgovarao potrebama nastave. Tek kasnije su posebno naglašeni nastavnici hrvatskog jezika i književnosti kao osobe koje mogu popuniti to radno mjesto. Ukratko, bilo je to vrijeme nestručnosti i vrijeme nepostojanja daljnjeg stručnog usavršavanja školskih knjižničara, a Zakon o školstvu je dugo bio neobvezujući. Anketno istraživanje je 1999. godine pokazalo da u osnovnoškolskim knjižnicama radi samo 27 % djelatnika sa odgovarajućom knjižničarskom naobrazbom, a 43 % u srednjoškolskim i takva je situacija za sobom vukla loš status školskih knjižničara i u prosvjetnoj i u knjižničarskoj struci. Takvo stanje je dugo trajalo i to je bilo jedino radno mjesto na koje se nije

odabirala najkvalitetnija osoba putem javnog natječaja. Tek 90-ih godina prošlog stoljeća kada Zakon počinje uvjetovati polaganje stručnog ispita, dolazi do mijenjanja kadrovske slike. Danas je situacija drukčija i školski knjižničari su fakultetski obrazovani stručnjaci. Ovu promijenjenu sliku na tržištu rada nakon dugo vremena popratio je Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08 – 64/20) sa svojim Pravilnikom o odgovarajućoj vrsti obrazovanja učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN 6/19) koji jasno definira da školski knjižničar mora imati sveučilišni stupanj knjižničarskog usmjerenja. Ova regulativa će promijeniti kadrovsku strukturu u školskim knjižnicama, što će posljedično dovesti do bolje kvalitete rada i knjižnice i cijelog odgojno-obrazovnog sustava, ali i do napretka u osobnim dostignućima knjižničara koji će moći napredovati u struci i stjecati viša zvanja. Sigurno će se status školskog knjižničara poboljšati, u svim slojevima institucija i društva (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 52-54).

Posljedice neusklađenog formalnog obrazovanja školskih knjižničara tijekom povijesti osjećaju se i danas u predodžbi stručne i šire javnosti koje često školskog knjižničara percipiraju kao osobu koja ništa ne radi u knjižnici. Ta se predodžba pomalo mijenja, no potrebno je još vremena kako bi se uvidjele prave odlike današnjeg visoko obrazovanog informacijskog stručnjaka i odgojno-obrazovnog radnika kojemu je to prava profesija, a koji je kompetentan za rad s učenicima u smjeru cjeloživotnog učenja i jačanju kritičkog mišljenja učenika (Galić, 2012: 215).

Samo zajedničkim trudom onih koji su odgovorni za obrazovanje i onih koji upošljavaju, uz pomoć dobro postavljenog formalnog obrazovanja i dobro osmišljenog trajnog usavršavanja, dolazi se do poboljšanja što nedvojbeno vodi do profesionalnog identiteta i ugleda u društvenoj sredini (Lasić Lazić i Slavić, 2000: 110).

Osim formalne zakonske osnove, status školskih knjižničara se može poboljšati i izravnim djelovanjem od strane školskih knjižničara kroz suradnju s zaposlenicima škole pri planiranju nabave, suradničkim nastavnim satima, javnim i kulturnim djelatnostima. Treba raditi na vidljivosti u lokalnoj zajednici putem suradnje s medijima i na taj način promicati djelatnosti koje škola provodi i doprinositi razvoju školskog knjižničarstva kao struci koja je prijeko potrebna za kvalitetan odgojno-obrazovni sustav (Posavec, 2012: 94).

Naposlijetku, kao što je već naglašeno, obrazovanje informacijskih stručnjaka doprinosi prepoznatljivosti struke, imidža i profesionalne vjerodostojnosti te u prilog tome ide preko 170 stručnih i znanstvenih radova koji se bave područjem informacijske znanosti još od samih njezinih početaka 1984. kada je osnovana Katedra za informacijske znanosti pri Sveučilištu u Zagrebu (Lakuš i sur., 2020: 747-778).

4. Dokumenti odgojno-obrazovnog sustava i stručna sprema školskih knjižničara (od osnutka Republike Hrvatske)

Rad i djelovanje područja školskih knjižničara obuhvaća i područje sustava odgoja i obrazovanja i područja sustava knjižničarstva te iz toga proizlaze specifičnosti u njegovom pozicioniranju. Te se posebnosti mogu pratiti proučavanjem zakonskih odredbi u oba sustava još od 1990-ih godina kada počinje proces usustavljanja pravnih okvira pomoću kojim se regulira položaj školskih knjižničara.

U ovom se poglavlju navode relevantni dokumenti odgojno-obrazovnog sustava kojima je regulirana i školska knjižnica te se prikazuje pravna osnova kojom se propisuje stručna sprema u školskom i knjižničarskom sustavu.

4.1. Školska knjižnica u dokumentima odgojno-obrazovnog sustava

Jedan od osnovnih dokumenata je i Standard za rad školskih knjižnica (NN 34/00) u koji definira stručne, tehničke i materijalne uvjete, a koji je donesen kako bi se utvrdila mjerila i kriteriji koji dovode do kvalitete rada u svim školama i do napretka djelatnosti. Govori o spomenutim zadaćama školske knjižnice, o njenoj djelatnosti, građi, namještaju i opremi, o knjižnici kao multimedijском centru, o djelatnicima i financiranju. Postojeći Standard je donio velike pomake s obzirom da su se knjižničari mogli pozvati na pojedine odredbe i izboriti se za opremu, prostor i građu, no još uvijek se ne može ustvrditi da se u praksi zadovoljavaju uvjeti koje on propisuje (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 19).

Hrvatskom knjižničnom vijeću je 2012. godine predloženo pokretanje rada na izmjeni Standarda te se izradio prijedlog novog Standarda. Poticaj, ali i polazište za izradu se oslanjaju na promjene vezane uz područje zakona s obzirom na novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08 – 64/20), Državno-pedagoški standard osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/2008), IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske

knjižnice (2004), ali i druge podzakonske akte. Tehnologija je donijela velike promjene, potrebno je bilo donijeti promjene u pogledu usluga, programa, građe na modernim medijima, nove nastavne planove i nacionalni kurikulum. Naglasak je napravljen na nekoliko ključnih poglavlja među kojima je stručno usavršavanje knjižničara, prostor i oprema, djelatnost i zadaće, knjižnična građa, knjižnično osoblje. (Renić i Črnjar, 2018: 49-59). Ministarstvo znanosti i obrazovanja uputilo je sredinom prosinca 2022. godine u javno savjetovanje Prijedlog standarda za školske knjižnice te će nakon njegova usvajanja nakon niza godina doći do dugo očekivanog novog Standarda za školske knjižnice koji će prikladnije odgovoriti na suvremene potrebe školskih knjižnica.

Školska knjižnica je sastavni dio školstva i svih njezinih dokumenata pa samim time i dijelom Cjelovite kurikularne reforme (2016). Kako se odgoj i obrazovanje u školi bazira na nacionalnom kurikulumu, nastavnim planovima i programima te školskom kurikulumu tako se i dokumenti reforme oslanjaju na važne prethodne dokumente, a to su Hrvatska u 21. stoljeću (2003), Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010. (2005), Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2005), Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006) i Nacionalni okvirni kurikulum (2010). U svojoj ulozi kao preteča dokumentima Cjelovite kurikularne reforme (2016) posebno se ističe Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2005) te Nacionalni okvirni kurikulum (2010).

Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2005) je snažno utjecao na knjižničarstvo osnovnih škola, a u njemu je školska knjižnica je opisana kao pravo središte u pogledu informacija, medija, komunikacije i metodičkog rada koje se nužno bavi informacijskom pismenosti i poticanjem interesa za čitanje (Vodič kroz Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu, 2005: 14).

Nacionalni okvirni kurikulum (2010) je razvojni dokument čiji središnji dio čine postignuća učenika za odgojno-obrazovna područja, raščlanjena po ciklusima te opisi i ciljevi međupredmetnih tema usmjerenih na razvijanje ključnih kompetencija učenika. On je temelj izradbe predmetnih kurikuluma, ali i ostalih kurikulumskih dokumenata, a glavno središte postaju kompetencije učenika (Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2010). Školski knjižničar sudjeluje u rasterećenju učenika proporcionalno svojim stručnim kompetencijama te zajedno s preostalim članovima stručne službe brine o postizanju kurikuluma usmjerenog na kompetencije učenika s time da je potrebno detektirati početno stanje kompetencija i odrediti one koje treba steći, a imajući u vidu i praćenje, napredovanje i izvješćivanje učenika o postignutim rezultatima (Kovačević i sur., 2044: 25).

Sve navedeno prisutno je i u dokumentima Cjelovite kurikularne reforme (2016) s manjim razlikama s obzirom da je uloga školske knjižnice sagledana pomoću međupredmetnih tema; Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije i Učiti kako učiti te nastavnog predmeta Hrvatskog jezika. Školska knjižnica je ta veza između postizanja cjeloživotnih temeljnih kompetencija i međupredmetnih sadržaja. Ona je informacijsko, kulturno, medijsko i

komunikacijsko središte, mjesto za gdje učenik doživljava osobni razvoj i izgrađuje kulturni identitet. Učenik kao aktivan sudionik društva koji je komunikacijski obrazovan te humanistički odgojen, krajnji je cilj školske knjižnice (Šušnjić, 2009: 40).

Takav cilj imaju sve obrazovne politike i svi kurikularni dokumenti. Postoji i stajalište da bi školska knjižnica mogla biti i neposredno uključena u školski kurikulum, a kroz modul Knjižnično-informacijskog obrazovanja, dok bi posredno mogla biti uključena putem međupredmetnog povezivanja. „Tri temeljna područja na koje bi se nadograđivao program knjižnično-informacijskog obrazovanja bili bi: čitanje, informacijska pismenost te kulturna i javna djelatnost“ (Šušnjić, 2009: 41).

I u dokumentu Nastavni plan i program za osnovnu školu (NN 102/06) navedeni su knjižničari kao stručni suradnici sa svim svojim djelatnostima.

Kvaliteta znanja učenika, razina kompetencija i vještina te sam sustav vrijednosti učenika ovise o kvaliteti ostvarivanja nastavnog plana i programa, stoga je jasno što postoji uže stručno i šire društveno zanimanje za kvalitetu tih dokumenata (Kovačević i sur., 2004: 47).

4.2. Pravna osnova vezana za stručnu spremu u odgojno-obrazovnom sustavu

Školski knjižničar djeluje u školskom sustavu kao punopravni član koji je jasno definiran u zakonskim odrednicama, odnosno u svim važećim dokumentima i pravilnicima vezanim za sustav odgoja i obrazovanja koji su u ovom poglavlju posebno prikazani i navedeni.

Cilj obrazovne sastavnice sustava je učenika naučiti učiti, a odgojne sastavnice pravilno razviti odnos prema kulturi, društvu i tradicionalnim vrijednostima (Cjelovita kurikularna reforma, 2016). Upravo ova odgojno-obrazovna uloga školske knjižnice čini školskog knjižničara različitim od knjižničara drugih knjižnica, posebice jer te razlike proizlaze iz navedenih različitosti kompetencija koje oni imaju (Kovačević i Lovrinčević, 2012. 55). Na temelju tih razlika, a i razlika u samoj poziciji školskih knjižničara unutar školskog sustava i onoga što se od njega zahtijeva, s vremenom su izrađeni pravilnici koji pobliže opisuju i definiraju školske knjižničare.

Kao temeljno zakonsko uporište na temelju kojega se oslanjaju mnogobrojni pravilnici i odredbe, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/ - 64/2008) definira školsku knjižnicu kao neizostavni dio školske ustanove.

Među prvim propisima koji definiraju obrazovanje i napredovanje školskih knjižničara je Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu (NN 47/96) i Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško -psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu (NN 1/96). U oba pravilnika se prvi put spominje nužnost polaganje stručnog ispita pri Nacionalnoj i Sveučilišnoj knjižnici, ukoliko osoba nije diplomirani bibliotekar, kao mehanizma koji regulira zaposlenje na tom radnom mjestu. To se odnosilo samo na profesore hrvatskog jezika i književnosti, komparativne književnosti te one koji su imali više od deset godina staža. Primjenom zakonske osnove knjižničarskog sustava, odnosno polaganjem stručnog ispita koji se do tada odnosio samo na knjižničare van obrazovnog sustava, počinje put prema jačanju profesije.

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju učitelja i stručnih suradnika u srednjem školstvu (NN 80/99) definira potrebnu stručnu spremu za osobe koje su diplomirani knjižničari, profesori informatologije ili osobe s visokom stručnom spremom uz uvjet da u roku od pet godina završe studij knjižničarstva i polože stručni ispit. Ovdje se vidi pomak u pogledu da se ne izuzimaju samo profesori određenih predmeta koji se mogu uvjetno zaposliti kao što je to bilo 1996. godine.

Već spomenuti Pravilnik o odgovarajućoj vrsti obrazovanja učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN 6/19) donesen je 2019. godine, što označava prvi korak u smjeru usklađivanja zakonskih regulativa sa stanjem u pogledu knjižničarskog kadra sa diplomskim stupnjem. Knjižničarska zajednica je pozdravila ovaj pomak, posebice iz razloga što se već dugo bori za ograničavanje ulaska nestručnjaka u struku s obzirom da smatraju da već ima dovoljno obrazovanog kadra koji bi zadovoljio potrebe svih knjižnica. Ovu promjenu čekaju i srednjoškolske knjižnice. U Pravilniku se jasno definira vrsta obrazovanja stručnog suradnika – knjižničara kao što je vidljivo u Tablici 1.

Tablica 1. Vrsta obrazovanja stručnog suradnika – knjižničara (Pravilnik o odgovarajućoj vrsti obrazovanja učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, NN 6/19)

STUDIJSKI PROGRAM	VRSTA I RAZINA STUDIJA	STEČENI AKADEMSKI NAZIV
Informacijske znanosti smjer: Bibliotekarstvo	Diplomski sveučilišni studij	magistar bibliotekarstva magistar knjižničarstva
Informacijske znanosti – knjižničarstvo	Diplomski sveučilišni studij	magistar informacijskih znanosti magistar informatologije magistar informatologije i informacijske tehnologije magistar knjižničarstva
	Sveučilišni dodiplomski studij	diplomirani bibliotekar diplomirani knjižničar
Hrvatski jezik i književnost smjer: knjižničarski	Diplomski sveučilišni studij	magistar edukacije hrvatskoga jezika i književnosti magistar kroatistike
Kulturologija smjer: Knjižničarstvo	Diplomski sveučilišni studij	magistar kulturologije uz naznaku smjera
	Diplomski sveučilišni studij	magistar bibliotekarstva magistar knjižničarstvamagistar kulturologije – knjižničarstvo

Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN 34/14) također prepoznaje školske knjižničare kao stručne suradnike i jasno im definira tjedne radne obveze. Određuje im se šestosatni dnevni rad od čega 25 sati obavljaju poslove neposrednog pedagoškog rada, a 15 sati obavljaju ostale poslove.

4.3. Pravna osnova vezana za stručnu spremu u knjižničarskom sustavu

Osim zakonske regulative vezane za sustav odgoja i obrazovanja, rad i djelovanje školskih knjižničara vezan je i za zakonske regulative knjižničarskog sustava.

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/19) navodi da su školske ustanove dužne osnovati knjižnicu. Ona se može osnovati ukoliko su, sukladno Standardu, osigurani potrebni uvjeti te ako ima djelatnika sa odgovarajućom spremom.

Pravilnik o uvjetima i načinima stjecanja stručnog zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/21) donosi promjene u pogledu temeljnih stručnih zvanja u knjižničarskoj struci s obzirom na prethodni Pravilnik o uvjetima i načinima stjecanja stručnog zvanja u knjižničarskoj struci (NN 28/2011). Naime, došlo je do terminološke promjene stručnih zvanja; pomoćni knjižničar je preveden u knjižničarskog savjetnika, knjižničar u knjižničarskog suradnika, a diplomirani knjižničar u knjižničara. Za radno mjesto školskog knjižničara potrebno je zvanje knjižničara te su u Pravilniku navedeni potrebni uvjeti za stručna zvanja koja se odnose na diplomsku razinu iz polja informacijskih i komunikacijskih znanosti. Način stjecanja zvanja odnosi se na polaganje stručnog ispita, a osoba koja ima diplomski stupanj izobrazbe iz nekog drugog polja, mora steći 60 ECTS bodova na akreditiranom jednogodišnjem diplomskom studiju iz polja informacijskih i komunikacijskih znanosti u roku od 3 godine, nakon čega mora položiti stručni ispit. Navedeni jednogodišnji studij je novost i izazov stavljen pred sveučilišta s obzirom da trenutno postoje jedino dvogodišnji izvanredni studiji.

Stav knjižničarske zajednice vezan za zapošljavanje nestručnog kadra često je izražen u javnim savjetovanjima pravilnika i školskog i knjižničarskog sustava, pa se tako i u e-Savjetovanju Pravilnika o uvjetima i načinima stjecanja stručnog zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/21) naglasila potreba zaštite profesije koje se može ostvariti jedino onemogućavanjem zapošljavanja onim osobama bez odgovarajuće knjižničarske naobrazbe.

Školske knjižnice su definirane i u Pravilniku o matičnoj djelatnosti knjižnica (NN 81/2021) u kojem se navodi da županijske matične narodne knjižnice obavljaju matičnu djelatnost za školske knjižnice. Osnovni zadatak županijske matične razvojne službe je unapređivanje i sustavno razvijanje knjižnične djelatnosti.

5. Stručni ispiti školskih knjižničara

Termin *stručni ispit* je oduvijek, kada se radi o knjižničarstvu, bio nedovoljno jasan jer se već dugo koristi u drukčijem značenju. Danas se u svim strukama provodi državni stručni ispit koji polažu svi djelatnici. Uslijed već navedene dvojne pozicije unutar dvaju sustava, školski knjižničari polažu dva stručna ispita, što rezultira velikih polemikama i raspravama u zakonskim okvirima. Polažu stručni ispit pri Agenciji za odgoj i obrazovanje pod Ministarstvom znanosti i obrazovanja i ispit pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod Ministarstvom kulture i medija (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 51). No, kada dođe do trenutka zakonskih razrješenja, situacija nije jednostavna s obzirom da se i Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Ministarstvo kulture i medija drže svojih pravnih osnova i odredbi što posljedično vodi do nepromijenjene situacije.

Kao prvo zakonsko uporište navodi se Zakon o radu (NN 23/2014) kao krovni zakon koji prepoznaje i definira status pripravnika. On pruža opis pojma pripravnika kao osobe koja se osposobljava za samostalan rad, i koja se prvi put zaposlena u svom zanimanju. Pripravnički staž traje najduže godinu dana, ako zakonom nije drugačije određeno te nakon završenog staža, pripravnik mora pristupiti polaganju stručnog ispita koji se propisuje pravilnikom o radu.

U Državnom pedagoško standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/2008) stručni suradnik je stručna osoba koja djeluje u školskom radu. Godina dana pripravništva i uvođenja školskog knjižničara -pripravnika u profesiju važno je za njegovo sazrijevanje i formiranje. Proces je zakonski određen i definira se jednogodišnji program uvođenja, program stručnog ispita i obvezna stručna literatura koja će biti okosnica njegovog daljnjeg cjeloživotnog učenja. Nakon godine dana stažiranja i položenog stručnog ispita, kandidati dobivaju svjedodžbu.

5.1. Pravna osnova stručnih ispita u sustavu odgoja i obrazovanja

U sustavu odgoja i obrazovanja niz je propisa koji reguliraju instituciju stručnog ispita još od 1951. godine.

Od zakona i propisa koji su najvažniji u ovom području navodi se Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08-64/20), Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama (NN 128/2017), Pravilnik o polaganju stručnog ispita

učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu (NN 88/03) i Poslovnik o radu komisije za stažiranje i komisije za polaganje stručnog ispita (NN 5/96).

U Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08-64/20) definiraju se školski knjižničari kao jedni od stručnih suradnika. Oni koji su prvi put zaposleni u svom zanimanju, postaju pripravnici koji moraju položiti stručni ispit u roku od godine dana.

I Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama (NN 128/2017) podjednako definira pripravnički staž, uvjete staža te stručni ispit.

Školski knjižničari pripravnici moraju, kao svi zaposlenici državne službe, polagati državni ispit pri Agenciji za odgoj i obrazovanje u sklopu Ministarstva znanosti i obrazovanja te u skladu s tim podliježu odredbama Pravilnika o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu (NN 88/03) kojim se definira da je svrha pripravničkog staža osposobiti učitelje, stručne suradnike i nastavnike bez radnog iskustva za uspješno samostalno obavljanje poslova u osnovnoj, odnosno srednjoj školi. Naznačeno je da je pripravnik u odgoju i obrazovanju učitelj bez položenog stručnog ispita, a stažiranje se ostvaruje na temelju okvirnog programa stažiranja kojeg donosi Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Njime su određeni i osnovni sadržaji programa.

Poslovnik o radu komisije za stažiranje i komisije za polaganje stručnog ispita (NN 5/96) uređuje način rada komisije, određuje komisije i tijekom pripremanja i polaganja ispita. Ispitna komisija se sastoji od sveučilišnog nastavnika metodike određene struke, ovlaštenog predstavnika Ministarstva znanosti i obrazovanja, ravnatelja škole, učitelja ili stručnog suradnika, su stručnjak pripravnika, te učitelja hrvatskog jezika. Sam ispit se sastoji od pisanog rada, izravnog praktičnog rada pred komisijom i usmenog ispita. Zaključnu ocjenu usmenog dijela utvrđuju članovi komisije i stručnom suradniku, koji je položio stručni ispit, ispitna komisija izdaje potvrdu o položenom ispitu. Svjedodžbu dobiva nakon upisa ocjene položenog ispita u središnju evidenciju Ministarstva.

5.2. Pravna osnova stručnih ispita u sustavu knjižničarstva

Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/21) glavni je propis kojim se određuje polaganje stručnog ispita, ukoliko osoba ima odgovarajući diplomski stupanj izobrazbe i ukoliko ima godinu dana radnog staža.

Opisuju se opći i posebni dijelovi stručnog ispita, s time da je opći dio ispita obvezan za sve kandidate, a odnosi se na državni poredak Republike Hrvatske i propise iz knjižničarstva. Posebni dio označava polaganje predmet Teorija i praksa knjižničarstva.

Definirani su i dopunski ispiti kojim se određuje da osobe imaju položen stručni ispit za školskog knjižničara pri Agenciji za odgoj i obrazovanje MZO-a, polažu razlikovni ispit koji se odnosi na propise iz knjižničarstva u općem dijelu te na cijeli posebni dio.

Iz navedenih nadležnih pravilnika za stručne ispite u oba sustava, „vidljivo je da školski knjižničar mora polagati dva stručna ispita i to se pitanje često problematizira u knjižničarskim krugovima te još uvijek čeka svoje zakonsko razrješenje“ (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 51).

Ova je problematika došla do izražaja i prilikom javnog e-Savjetovanja Pravilnika o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/21) u kojem su sudjelovali članovi knjižničarske zajednice, među ostalim i Hrvatska udruga školskih knjižničara i Sekcija za školske knjižničare pri Hrvatskom knjižničarskom društvu, koja se po tom pitanju očitovala o nužnosti polaganja isključivo stručnog ispita pri MZO s obzirom da je jedino on nužan za rad u sustavu, no do promjene u tom smjeru još nije došlo.

6. Napredovanje i nagrađivanje školskih knjižničara

Školski knjižničari, kao i ostali odgojno-obrazovni radnici, napreduju unutar odgojno-obrazovnog sustava za razliku od knjižničara drugih knjižnica koji napreduju po propisima knjižničarskog sustava. Na taj način se stvaraju neujednačenosti koje dolaze do izražaja prilikom protoka knjižničara različitih knjižnica te koje posljedično dovode do prijepora unutar knjižničarske zajednice.

U procesu nagrađivanja školski knjižničari također podliježu propisima odgojno-obrazovnog sustava.

6.1. Pravna osnova za napredovanje školskih knjižničara unutar odgojno-obrazovnog sustava u usporedbi s napredovanjem knjižničara drugih knjižnica unutar knjižničarskog sustava

Školski knjižničari podliježu određenim zakonskim propisima i odredbama kojima se regulira napredovanje unutar školskog sustava.

Prije svega je bitno navesti Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08-64/20) koji definira napredovanje u struci, no Pravilnik koji utvrđuje razine i odgovarajuća zvanja stručnih suradnika te uvjete i načine njihova napredovanja je Pravilnik o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu (NN 68/2019) te Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima (NN 60/2020-32/2021).

Pravilnikom su uređena viša stručna zvanja:

- mentor
- savjetnik
- izvrsni savjetnik.

I Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/2008) prepoznaje napredovanje djelatnika odgojno-obrazovnog sustava te stjecanje viših zvanja.

Knjižničari drugih knjižnica po pitanju napredovanja, odnosno stjecanju viših stručnih zvanja, podliježu Pravilniku o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/2021) a viša zvanja su:

- viši knjižničarski tehničar
- viši knjižničarski suradnik
- viši knjižničar
- knjižničarski savjetnik.

Vrjednovanje doprinosa se mjeri i posebno boduje prema Mjerilima za vrednovanje doprinosa za napredovanje u knjižničarskoj struci iz Pravilnika. Zahtjev za stjecanje podnosi sam kandidat, povjerenstvo izražava svoje mišljenje HKD-u, a ministar kulture dodjeljuje zvanja.

U Mjerilima iz Pravilnika postoji sedam skupina, a za svaku od njih je navedeno koliko je bodova potrebno za svako od viših stručnih zvanja.

Usporedbom napredovanja knjižničara u školskom sustavu i knjižničarskom sustavu, vidljivo je da sama viša stručna zvanja, odnosno zvanja u koje se napreduje, posjeduju različita nazivlja, a različite su i skupine, odnosno kategorije aktivnosti koje se boduju. Nadalje, kandidati koji su napredovali u zvanje u odgojno-obrazovnom sustavu moraju svakih pet godina obnavljati stečeno više zvanje, dok kandidati koji su jednom stekli više zvanje u knjižničarskom sustavu, to nisu dužni. Iz navedenih razlika proizlaze neujednačenosti prilikom protoka knjižničara iz različitih knjižnica, prije svega postoje određene razlike s obzirom da se zvanja u koje se napredovalo i koje se steklo ne prenose direktno iz jednog sustava u drugi. Mjerila za vrednovanje doprinosa za napredovanje u knjižničarskoj struci iz pripadajućeg Pravilnika u skupini Cjeloživotno učenje i obrazovanje, navode bodove za školskog knjižničara – i menora i savjetnika, no evidentno je da postoje dovoljno izražene razlike u samim kriterijima bodovanja u oba sustava zbog kojih je neujednačenost neizbježna.

Na taj se način pred struku otvara prostor, ali i potreba, koju su izrazili i predstavnici članova zajednice školskih knjižničara poput Hrvatske udruge školskih knjižničara, prilikom javnog e-Savjetovanja navedenog vodećeg Pravilniku u knjižničarstvu (NN 107/21), da se jasno utvrde jednaki uvjeti napredovanja za sve knjižničare. Jasno su izrazili svoj stav da bi takav unificirani način napredovanja pogodovao većem zajedništvu u zajednici knjižničara, a ujedno i boljoj prohodnosti. Naglasili su da bi ispunjavanje tih preduvjeta pridonijelo većem jedinstvu unutar struke i većoj prohodnosti, no navedene sugestije nisu ušle u dotični Pravilnik.

6.2. Pravna osnova za nagrađivanje školskih knjižničara

Školski knjižničari mogu biti i nagrađeni za doprinos izvrsnosti svojoj školi i samom obrazovnom sustavu, kao i svi odgojno-obrazovni radnici.

Pravilnik o nagrađivanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama te učeničkim domovima (NN 53/2019) određuje bodovanje prema određenim kriterijima, a odgojno-obrazovni radnik može biti nagrađen ukoliko ostvari najmanje 15 bodova iz barem tri navedene kategorije i dokaže izvrsnost ispunjavanjem barem jednog od tri kriterija;

- izrada inovativne metode poučavanja,
- objava znanstvenog, stručnog članka ili otvorenog digitalnog obrazovnog sadržaja
- uspjeh u području napretka škole.

7. Usavršavanje školskih knjižničara

Teza koja tvrdi da je danas obrazovanje kriterij socijalne stratifikacije, u osnovi je obrazovanja i njezinoj interpretaciji. Upravo zbog toga svaka struka i stručnjak moraju osvijestiti potrebu i nužnost stalnog učenja (Lasić Lazić i Slavić, 2000: 112).

Redovito obrazovanje i cjeloživotno učenje, početak su i nastavak kasnijeg profesionalnog razvoja, kao njegovog temeljnog polazišta te danas izravno utječu na izgradnju školskih knjižničara u profesionalnom smjeru (Kovačević i Lovrinčević: 59). S ciljem stvaranja kompetentnih učenika i odgojno-obrazovni radnici moraju imati određene kompetencije koje trebaju steći tijekom formalnog obrazovanja, ali i daljnjeg učenja. Trajni profesionalni razvoj odgojno-obrazovnog radnika je učenje koje se nastavlja nakon prvog profesionalnog certificiranja, a s ciljem unaprjeđenja znanja, vještina i stavova (Purgar i Bek, 2014: 347). Oni moraju pratiti sve promjene u knjižničarskom svijetu, pratiti trendove, upoznavati se s novim metodama i oblicima rada s korisnicima, moraju poučavati i biti poučavani kako bi se razvijali i mijenjali u korak s vremenom. Nove tehnologije koje imaju svoje temelje u naprednoj informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji idu u smjeru cjeloživotnog učenja knjižničarskih i informacijskih stručnjaka u Europi, što rezultira kvalitetom rada, napredovanjem u obrazovanju i stručnom usavršavanju, čije definicije usred novonastale situacije zahtijevaju široku definiciju u knjižničarstvu i informacijskoj struci (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 59).

Stručno se usavršavanje našlo u središtu pozornosti i postalo temom koja se istražuje diljem svijeta, no želi li se postići kvaliteta samog usavršavanja, nisu dostatna samo istraživanja, potrebni su odgovorni i savjesni nastavnici sa dobro usmjerenom motivacijom i potrebna je škola koja će omogućiti realizaciju samog procesa. „Iako je stručno usavršavanje u Hrvatskoj obvezno, profesionalni razvoj je naposljetku dobrovoljan i dugoročan proces za kojeg je potrebna volja i osobni angažman“ (Purgar i Bek, 2014: 351).

Profesionalni razvoj je u usporedbi sa stručnim usavršavanjem prošireni pojam i kao takav prepoznaje određena obilježja koja naznačuju da se on neprestano odvija, ali je u nadležnosti škole koja mora pružiti materijalnu i stručnu podršku. Bitno je da se sam proces prepozna od društva i sustava kao potrebit te se k tome trebaju osvijestiti i važnost različitih faza profesionalnog razvoja i njene specifične potrebe. „Proces je interni, rezultat je osobna promjena, a odgovornost je u potpunosti na pojedincu“ (Day, 1999: 55).

Kvaliteta odgojno-obrazovnih radnika je preduvjet kvalitete uopće. Da bi se to postiglo, važno je inicijalno obrazovanje i potom neprestano, odnosno kontinuirani profesionalni razvoj. Oba

imaju isti cilj, a to je cjeloživotno učenje koje će rezultirati podupiranjem upravo te vrste učenja i kod učenika. Cilj stručnog usavršavanja je naglasiti tu nikada dovoljno naglašenu nužnost profesionalnog razvoja djelatnika i potaknuti odgojno-obrazovne institucije da to i podupiru. Trajno stručno usavršavanje drukčije je u svakoj državi i kao takvo zakonom je različito propisano. No, ono što im je zajedničko su specijalizirani centri zaduženi za stručna usavršavanja. To mogu biti sveučilišni odjeli, poput onih švedskih i nizozemskih, ili pak regionalni centri, poput onih njemačkih, austrijskih i irskih (Purgar i Bek, 2014: 350).

7.1. Stalno stručno usavršavanje kao dio cjeloživotnoga učenja

Za svaku struku je bitno imati vertikalno prohodno napredovanje kako bi struka bila privlačna kvalitetnim studentima. U tom smislu bitno je i stručno usavršavanje, čiji cilj je omogućiti da pojedinac dostigne kvalitetu koju će moći prenositi svojim radom, a prisutno je u raznim oblicima: od usavršavanja nužnog za zaposlenje i samo radno mjesto, do individualnog učenja i raznih oblika formalnog obrazovanja koju može pružati visokoškolska ustanova (Horvat, 2009: 25).

I IFLA-ina Sekcija za trajno profesionalno usavršavanje knjižničara i učenja na radu svjesna je činjenice da je učenje neprestana aktivnost koja se odvija tijekom cijelog života kroz mnogobrojne načine obrazovanja. U konačnici, jednaku važnost ima početno formalno obrazovanje koliko i njezin nastavak, odnosno usavršavanje u kontekstu napretka neke struke, odnosno razvoja knjižničarske profesije (Maštrović, 2009: 44).

Popularizacija koncepta cjeloživotnog obrazovanja, kao šireg pojma u koji spada stručno usavršavanje, u svijetu se javlja šezdesetih godina 20. stoljeća kao svojevrsna reakcija na svjetsku krizu obrazovanja koja preveliki naglasak samog obrazovanja stavlja skoro isključivo na formalne institucije. Tada počinje korištenje termina cjeloživotnog učenja. Europski parlament i Vijeće Europe 1996. godinu proglašavaju Godinom cjeloživotnog učenja te se od tog trenutka i u vodeće smjernice europskih politika postupno uvodi terminologija cjeloživotnog učenja koja postaje i polazište najbitnijih strateških dokumenata Europske unije (Ljubić Klemše, 2021: 39).

Europska unija je nastavila sa procesima moderniziranja obrazovnog sustava nakon Bolonjske deklaracije, kojom se započela reforma visokoškolskog obrazovanja u Europi, uvođenjem koncepta cjeloživotnog učenja prikazanog u Lisabonskoj strategiji iz 2000. godine, a kao takvo se javlja i u Praškom priopćenju iz 2001. godine. Lisabonski proces je odredio ulogu cjeloživotnog učenja kao osnovicu strateškog razvoja EU do 2010. godine. Tada se po prvi put uz sveučilište veže koncept cjeloživotnog učenja koji se shvaća kao niz različitih oblika učenja koje

pojedinaac stječe tijekom života. Memorandum Europske komisije o cjeloživotnom učenju iz 2010. godine potvrđuje njegov značaj u dugoročnom razvoju, a strategijom razvoja Europa 2020. – Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast također iz 2010. godine, postavlja cjeloživotno učenje kao osnovno načelo obrazovnih reformi. Hrvatska se 2002. godine uključuje u europske trendove kada HAZU objavljuje Deklaraciju o znanju, a iste godine Vlada RH usvaja projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće u kojoj je oblikuje politika cjeloživotnog učenja (Ljubić Klemše, 2021: 37). Taj se koncept u Hrvatskoj u početku tumačio kao obrazovanje odraslih te uzrokovao određene nedoumice, a u nas se još razgovara o sadržajima Zakona o cjeloživotnom učenju dok strategija usvajanja i izvođenja cjeloživotnog učenja još nije u potpunosti utvrđena (Horvat, 2007: 82).

Cjeloživotno učenje u Europi označava učenje koje se odvija tijekom cijelog života, a u smjeru promicanja i razvijanja znanja, vještina i kvalifikacija iz različitih razloga; osobnih, stručnih ili pak društvenih. Time se cjeloživotno učenje razlikuje od stalnog stručnog usavršavanja, koje se odvija nakon inicijalnog obrazovanja ili nakon početka rada i svrha mu je poboljšanje postojećih znanja i vještina, ili pak usvajanje novih znanja potrebnih za prekvalifikaciju ili novo radno mjesto. U ovaj se dio uključuje i nastavak obrazovanja radi osobnog ili stručnog razvitka pojedinca. Iz navedenog je vidljiva težnja da se različiti oblici učenja tijekom života objedine pod pojmom cjeloživotnog učenja te da se svi oblici povežu i smatraju kao cjelina. U radnom dokumentu komisije europskih zajednica iz 2005. godine pod nazivom *Prema europskom kvalifikacijskom okviru za cjeloživotno učenje* razlikuje se formalno i neformalno učenje. Pod formalnim se smatra organizirano učenje u školi ili nekom središtu za poduke, ili pak poslu, a učenje rezultira svjedodžbom bilo koje vrste. Ovo je učenje u kojem je bitna namjera i svjesno priključenje procesu. Neformalno ne mora biti određeno kao učenje, ali sadrži neke dijelove učenja. Ono ne rezultira svjedodžbom, ali može služiti bitnom povećanju znanja i vještina pojedinca, a s aspekta odnosa pojedinca prema znanju, ponekad postoji element svjesne namjere učenja, a ponekad se znanje usvaja iako se taj proces nužno ne doživljava kao učenje (Horvat, 2007: 46).

IFLA-ina Sekcija za narodne knjižnice na godišnjoj konferenciji u Berlinu 2003. godine prikazala je izvještaj pod naslovom *Uloga knjižnica u cjeloživotnom učenju* u kojoj se pozivaju na Hamburšku deklaraciju iz 1997. godine, koju je i UNESCO usvojio, u kojoj se smatra da bi knjižnice zajedno sa muzejima i ostalim baštinskim ustanovama trebali preuzeti ulogu središta za učenje, koje surađuje i sudjeluje u cjeloživotnom učenju građana. Koncept cjeloživotnog učenja u izvještaju se sagledava kao brisanje granica između pojedinih sektora, odnosno sudjelovanje svih sektora u zajedničkoj politici prema obrazovanju. Knjižnica bi u tom slučaju ojačala svoje obrazovne uloge, a samim time bi knjižničar morao steći nova odgovarajuća znanja i vještine (Horvat, 2007: 83).

U ovom je kontekstu primjenjiv i IFLA-in Manifest za narodne knjižnice (1994), u kojoj su navedene narodne knjižnice kao ustanove koje omogućuju cjeloživotno **učenje za građane**. Ona je u tom kontekstu čimbenik koji omogućuje zapošljivost, rast ekonomske konkurentnosti, podupiranje aktivnog građanstva, okupljanje svih društvenih grupa stanovništva te individualni razvoj same osobe. Kompetencije, znanja i vještine postaju središte obrazovnog procesa i potrebni su za postizanje kvalitetne djelatnosti.

Europska je unija osmislila i pružila preporuku o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje 2006. godine, no mnoge države, a tako ni Hrvatska, ne prate tu preporuku i nemaju takav popis koji bi olakšao i omogućio bolje razumijevanje same struke. Jedna od zemalja koje ima takav objavljeni popis je Velika Britanija (Horvat, 2009: 25).

Raznovrsni oblici stalnog stručnog usavršavanja dostupno je u Republici Hrvatskoj u raznim oblicima od 90-ih godina i potrebno ga je sagledavati kao neizostavni dio cjeloživotnog učenja, a to znači bolju suradnju svih članova knjižničarske i sveučilišne zajednice.

7.1.1. Cjeloživotno učenje u pravnim okvirima

Propisi cjeloživotnog učenja odnose se na Zakon o obrazovanju odraslih (NN 17/2007) sa pripadajućim pravilnicima, Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/2019), sa stručnim usavršavanjem koje se naglašava u pravcu stjecanja viših stručnih zvanja, Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO) te na Državni pedagoški standard u obrazovanju odraslih, čiji zadatak je bio utvrditi standarde, no nikada nije usvojen, ostao je samo nacrt u kojem se trajno učenje uvjetno veže za zadržavanje zaposlenja i za nove kompetencije kojima bi se moglo steći neko drugo zaposlenje. No i društveni faktori trebaju međusobno djelovati osim zakonskih okvira, a govori se prvenstveno o poslodavcima, odnosno knjižnicama, knjižničarskim udrugama, ministarstvima, ali i ostalim tijelima u nadležnosti javne vlasti koja djeluju u području obrazovanja (Horvat, 2009: 29).

Potvrđivanje kvalifikacija je poželjno, ali ne i obvezno, s obzirom da ga mnoge druge struke imaju. Potvrđivanje se obavlja u određenom vremenskom razdoblju, primjerice u periodu od tri godine kao u Velikoj Britaniji. Kao i u mnogim drugim strukama, kako bi se potvrdile kvalifikacije, mora se voditi portfolio te kontinuirano se stručno usavršavati i skupiti određeni broj bodova, a sve je to preporučeno obavljati uz pomoć mentora. U Hrvatskoj se prvo certificiranje provodi u obliku polaganja stručnog ispita, a odgovornost je u tom slučaju na nekom od tijela javne vlasti. Diljem različitih zemalja postoje i drugi dostupni modeli. Valja napomenuti i korporativni model koji se kod nas odvija u obliku Centra za stalno stručno usavršavanje (Horvat, 2009: 32).

7.2. Pravna osnova stručnog osposobljavanja i usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u RH

Stručno usavršavanje je pravo, obveza i odgovornost svih odgojno-obrazovnih djelatnika u Republici Hrvatskoj. Programi trajnog profesionalnog usavršavanja sastavni su dio zakonskih propisa poput Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/09-64/20), Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN 10/97-57/22), i Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/2008) te Zakona o agenciji za odgoj i obrazovanje (NN 85/2006). Cilj je promidžba i provođenje onih dijelova koji su neophodni za postizanje kvalitete u sustavu, primjerice poput državne mature i vanjskog vrednovanja (Horvat, 2009: 346).

Navedeni zakoni reguliraju pripravnništvo, licenciranje, stručno osposobljavanje i usavršavanje, profesionalni razvoj i napredovanje odgojno-obrazovnih radnika, a programe i usavršavanja provode i organiziraju nadležne ustanove, ali i visoka učilišta te civilni sektor. Agencija za odgoj i obrazovanje je zakonski definirana koja pruža usluge stručnog usavršavanja, no javljaju se i drugi pružatelji tih usluga u zemlji i inozemstvu. Nema sustava akreditacije navedenih programa i pružatelja usluga pa je Agenciji izazovno održavati razinu kvalitete (Purgar i Bek, 2014: 346).

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08-64/20) prepoznaje licenciju za rad, a prva je položenim stručni ispit. Navodi se licencija koja se obnavlja svakih pet godina, a određeno je da postupak licenciranja provodi Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Međutim, navedeno nikada nije zaživjelo u školstvu i vidljivo je da se ovaj dio Zakona nikada nije ni implementirao.

Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO) koji je neizostavan u pogledu regulacije sustava cjeloživotnog učenja. Zamisao je da se olakša mobilnost i zaposlenika i učenika uređenjem sustava kvalifikacija u Republici Hrvatskoj, kako bi sam proces kvalitete, dostizanja i prohodnosti kompetencija bio transparentan i jasan. Nužno je i povezati razine hrvatskih kvalifikacija s onima iz Europskog kvalifikacijskog okvira (EKO). HKO obuhvaća smjernice Europskog kvalifikacijskog sustava i EU-a te međunarodnih propisa, a bitan je i zbog načina na koji definira kompetencije kao usvojene vještine i znanja, usklađenih sa standardima i odgovarajućom samostalnošću i odgovornošću. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće i

srednjoškolsko obrazovanje (NOK) iz 2010. godine i Cjelovita kurikularna refoma iz 2016. godine u svom fokusu imaju kompetencije, a oba se kurikularna okvira oslanjaju na Europski referentni okvir ključnih kompetencija za cjelovito učenje. Ishod je konačni cilj učenja, a učenik je sposoban djelovati u svim aspektima društva i života. Sami sadržaji iz prethodnim obrazovnih struktura gube važnost. Ova promjena paradigme u centru svog djelovanja ima učenika s ciljem razvijanja njegovih kompetencija. Republika Hrvatska se uključila i u istraživačke projekte u području obrazovanja poput PISA-e, PIRLS-a i TIMSS_a i ESCL-a, što je od nacionalnog interesa u pogledu praćenja rada i kvalitete odgojno-obrazovnog sustava (Purger i Bek, 2014: 347).

7.3. Strateški dokumenti stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je u 21. stoljeću razvila nekoliko strateških dokumenata koji se bave stručnim usavršavanjem i profesionalnim razvojem odgojno-obrazovnih radnika. Svi dokumenti se baziraju na zakonskoj osnovi, a oslanjaju se i na relevantne europske dokumente. Njima se utvrđuju smjernice razvoja, a sve u pravcu podizanja kvalitete usavršavanja i razvijanja kompetencija te ishoda (Purger i Bek, 2014: 349).

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine je krovni strateški dokument koji određuje smjer razvoja zemlje u pogledu njezinog sustava odgoja i obrazovanja. U dokumentu je naglašena važnost kvalitete odgojno-obrazovnog sustava u kontekstu globalnih, društvenih i gospodarskih promjena te u kontekstu međunarodnih odnosa, gdje se pretpostavlja vertikalna koherentnost i konzistentnost na predtercijarnoj i tercijarnoj razini, u sustavu u kojem su i oni koji poučavaju i oni koji uče inovativni i kreativni. Upravo će ostvarenje takvog sustava, među ostalim, biti usmjereno na stalni profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika.

Sustavno i kontinuirano stručno usavršavanje, kompetentnost za samostalno pristupanje rješavanju pitanja osobnog profesionalnog razvoja, ali i drugih problematika poput socijalnog okružja i globalnih problema, smjernice su koje su dio Strategije razvitka Republike Hrvatske pod nazivom *Hrvatska u 21. stoljeću (2003)* donesene 2003. godine. Koncept cjeloživotnog učenja dio je prvog dijela ovog projektnog zadatka koji se bavi odgojem i obrazovanjem koji za osnovno polazište ima upravo koncept cjeloživotnog učenja na način da obuhvaća tri glavna oblika obrazovanja: formalno obrazovanje/odgoj, neformalno obrazovanje odraslih i samoobrazovanje,

odnosno postavka „društvo koje uči“. Navedeno formira osnovu za oblikovanje suvremene prosvjetne politike i reformu obrazovnih sustava međunarodnih organizacija koje prepoznaju potrebu za individualnim, samostalnim i tehnološki podržanim učenjem. U svjetlu novog pravca, školski knjižničari postaju stručnjaci za knjižnične medije usmjereni prema istraživanju, inovaciji i razvoju, koji vješto dobivaju građu te su izvrsni informacijski stručnjaci knjižničarskog i odgojno-obrazovnog okružja (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 64).

Od 2011. godine, izrađuju se Strateški planovi Ministarstva znanosti i obrazovanja, a na razdoblja od dvije godine. U njima u kojima se ističe nužnost razvoja fleksibilnog obrazovnog sustava na svim razinama, i hrvatskoj i inozemnoj, s ciljem stvaranja radnog ljudskog potencijala koji predstavlja razvoj društva. U svim se Strateškim planovima naglašava potreba osiguravanja jednakih uvjeta kroz provedbe odredbi državnih pedagoških standarda kojim će se osigurati uvjeti za osiguranje kvalitete u svim odgojno-obrazovnim ustanovama (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 66).

Strateški plan Ministarstva znanosti i obrazovanja RH za razbolje 2020.-2022. pod vizijom navodi kvalitetan, uključiv, održiv i globalno konkurentan sustav odgoja i obrazovanja utemeljen na izvrsnosti te gospodarskim i društvenim potrebama u kojem učenici postaju vješti, odgovorni, poduzetni i inovativni u radu, i u kojem su odgojno-obrazovni radnici osobe s odgovarajućim statusom, profesionalnom ulogom i odgovornošću u radu, dok su roditelji uključeni u sam odgojno-obrazovni proces, koji je ujedno i znanstveni sustav kao osnova gospodarskog i društvenog razvoja. Pod misijom je navedeno Ministarstvo kao potpora ukupnog razvoja Republike Hrvatske koje osigurava uvjete za odgoj i obrazovanje, stvaranje sposobnih i pouzdanih osoba za kvalitetan i dostupan sustav cjeloživotnog obrazovanja, kvalitetno strukovno obrazovanje i razvoj znanosti koje svoje uporište ima u izvrsnosti i međunarodnoj kompetitivnosti.

Promicanjem postavki cjeloživotnog učenja, moguće je postići bolju kvalitetu obrazovanja na svim razinama. Za školske knjižničare, cjeloživotno obrazovanje omogućuje učinkovito odgovaranje na potrebe korisnika, koji bi i sami trebali prihvatiti programe koji će ih osposobiti za aktivno cjeloživotno učenje. Stalno stručno usavršavanje u okviru cjeloživotnog učenja ima posebna obilježja struke i poslova kojima se odgojno-obrazovni djelatnici bave, a za školske knjižničare to znači komunikacija i dogovaranje u radu, zajedničko planiranje i ocjenjivanje tema i stručno usavršavanje (Kovačević i Lovrinčević, 2012: 67).

7.4. Agencija za odgoj i obrazovanje i strategije stručnog usavršavanja

Agencija za odgoj i obrazovanje je javna ustanova koja obnaša djelatnosti i zadaće usmjerene na stručne i savjetodavne poslove, a stručno usavršavanje je najbitnija od svih navedenih zaduženja, a ta njezina obveza i djelovanje ima i zakonsko uporište. Od 2006. godine savjetnici su unutar njezine jurisdikcije dužni organizirati državne stručne skupove jedanput godišnje, međuzupanijske do dvaput godišnje, županijske do četiri puta godišnje. Stručni skupovi su u obliku predavanja, radionice, okruglih stolova, videokonferencija, web portala ili pak webinarima (Pažin Ilakovac i Skelac, 2010: 55). Digitalni oblik stručnog usavršavanja nastupio je u Cjelovitoj kurikularnoj reformi od travnja 2018. godine za eksperimentalne škole, a od prosinca 2018. godine za sve škole koristeći Moodle, odnosno Loomen platformu u nadležnosti i odgovornosti CARNET-a. Ovime se po prvi put radnicima u školskom sustavu pružila mogućnost usavršavanja digitalnih kompetencija, a da nije kroz neformalne oblike. Dobrobiti navedenih edukacija najviše se očituju u preuzimanju odgovornosti za vlastitu profesionalnost i stvaranje partnerstva za cjeloživotno učenje (Ljubić Klemše, 2021: 41).

Agencija je razvila dva strateška dokumenta u području stručnog usavršavanja, prvi se odnosi na razdoblje od 2009. do 2013. godine, a drugi dokument na razdoblje od 2014. do 2020. godine.

U Strategiji razvoja stručnog usavršavanja u Agenciji za odgoj i obrazovanje 2009.-2013. postavljeno je više ciljeva. Prije svega trebalo je sve radnike upoznati s odrednicama kurikuluma, novima načinima vanjske procjene, novim vrijednostima i filozofijama. Istaknuto je i važnost odgojno-obrazovnog radnika da sa svojim kompetencijama provodi okvirni kurikulum, istaknut je i osam ključnih kompetencija učenika, kao i važnost državne mature. Jedan od ciljeva je bio uputiti i osnažiti savjetnike u smjeru promišljanja i napretka djelatnosti stručnog usavršavanja u skladu sa svjetskim i europskim trendovima i stručnim spoznajama imajući na umu da je profesionalno sazrijevanje neprekidan proces vidljiv kroz cjeloživotno učenje koje postaje prioritetom u europskim odgojno-obrazovnim krugovima.

Strategijom stručnog usavršavanja za profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika 2014.-2020. određene su smjernice razvoja i postavljen okvir aktivnosti s ciljem unaprjeđenja sustava stručnog usavršavanja. U njoj je naznačeno da će Agencija nastaviti djelovati kao voditelj svih djelatnosti usmjerene na stručno usavršavanje kako bi vodila približavanje našeg odgojno-obrazovnog sustava europskim preporukama.

7.5. Pružatelji usluga stručnog usavršavanja

Školske knjižnice za učitelje unutar školskih knjižnica su u prošlosti i same bile u funkciji osiguravanja uvjeta za produžno obrazovanje odgojno-obrazovnih radnika s obzirom da se u sva tri školska zakona iz 1871., 1874. i 1888. godine navodi ustrojavanje školske knjižnice kao obvezne institucije zbog permanentnog usavršavanja učitelja, s obzirom da je to bila zakonska obveza (Munjiza i Kragulj, 2010: 153). Od tih su se vremena mnoge stvari promijenile, školske knjižnice i školski knjižničari djeluju u puno širim ulogama i kontekstima, a stručna usavršavanja postaju djelokrugom različitih organizacija i ustanova.

Od 90-ih godina mnoge su organizacije pružale usavršavanje, no bez čvrsto strukturiranog plana. Tako su primjerice određene knjižnice držale seminare za svoje knjižničare-pripravnike, što je i praksa danas, a 1994. godine se nudilo obrazovanje visokoškolskih knjižničara u organizaciji Instituta Ruđera Boškovića u Zagrebu. Danas je uvriježeno da sva sveučilišta pružaju tečajeve, pa čak i cijele module za knjižničare, no na komercijalnoj bazi (Horvat, 2009: 27).

Osim Agencije za odgoj i obrazovanje pružatelji usluga mogu biti i nakladničke kuće, sveučilišta, agencije, udruženja, pojedini stručnjaci i sama škola, a svi su svjesni da odgojno-obrazovni radnici imaju prava, obvezu i želju unaprijeđivati svoja znanja te upravo iz tog razloga organiziraju različite oblike usavršavanja (Purgar i Bek, 2014: 350).

Nacionalni Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, čiji su osnivači Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Knjižnice Grada Zagreba i Hrvatsko knjižničarsko društvo, osnuo se 2002. godine i predstavlja jedan od ključnih elemenata kontinuiranog stručnog usavršavanja. Centar usavršava sve vrste knjižničara, pomoćne knjižničare te studente knjižnične i informacijske znanosti, a i članovi AKM zajednice ga rado prate. Rad Centra podupire Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, a u kreiranju godišnjeg programa od iznimne je važnosti međuinstitucionalna suradnja s čelnim knjižničarskim organizacijama i institucijama osnivačima, a zajednički se radi na osiguravanju sadržaja izobrazbe koji odgovara knjižničnim djelatnicima svih vrsta knjižnica. U radu djeluje šezdesetak predavača i stručnjaka polja informacijskih i komunikacijskih znanosti, a preko 1500 sudionika koristi programe na godišnjoj bazi. Tečajevi se održavaju diljem države u suradnji s matičnim službama. Valja spomenuti da su danas ipak najpopularniji oblici usavršavanja webinarima kojima se može pristupiti najvećem broju korisnika. Sav ovaj trud je rezultirao napretkom, no treba naglasiti da su promjene u području sveučilišnog obrazovanja knjižničara bile te koje su pokrenule proces redefiniranja uloge stručnog usavršavanja i sveukupnog obrazovanja u novo ruho puno fleksibilnijeg sustava cjeloživotnog učenja (Maštrović, 2009: 14).

Trajno stručno usavršavanje osnova je za razvoj profesije, ali i postavljanje suvremenih usluga. „U kojoj mjeri će knjižničarska profesija odgovoriti na zahtjeve informacijskog društva, ovisi o primjeni fleksibilnog sustava cjeloživotnoga učenja, koji će vrednovati i priznavati kompetencije stečene kroz sve oblike učenja“ (Maštrović, 2009: 19).

Zemlje koje su osvijestile koliko je bitno usavršavati svoje odgojno-obrazovne radnike, i koje su prepoznale da to ujedno znači i stvaranje sposobnog učenika i sudionika europske društvene scene, ulagale su u profesionalni razvoj nastavnika i imale su zakonski regulirano usavršavanje. Kao rezultat takvog djelovanja, te su zemlje postigle razvoj u svom školskom sustavu, ali i društvu općenito (Maštrović, 2009: 351).

Kontinuirano stalno usavršavanje je dokazano bitno u napretku cijeloga društva jer je evidentno da su zemlje koje su ulagale u obrazovanje, ali i usavršavanje i cjeloživotno učenje, napredovale kao društvo i kao zemlja koja je konkurentna u svojem okružju i ekonomski i sa ljudskim resursima, odnosno znanjima i vještinama. Dakle, treba kontinuirano učenje staviti kao obvezu knjižničarske profesije. No kako ipak sve ovisi o financijskim okvirima i mogućnostima same države, struka je ta koja mora uvjeriti zakonodavce da su djelatnosti kojima se ona bavi od nacionalne važnosti. Treba naznačiti da je Knjižničarska udruga element knjižničarske zajednice koje nosi mišljenje struke i kao takvo se mora brinuti o usvajanju stručnih standarda u obrazovanju. Centar za stalno stručno usavršavanje mogao bi i dalje biti vodeći u polju usavršavanja, no uz uvjet financijske i stručne potpore. A na knjižničarskoj je zajednici da se usuglasi o stručnim kompetencijama i prihvati da je ključ njezinog napretka upravo u neprestanom učenju (Horvat, 2009: 33).

7.6. Mogućnosti stručnog usavršavanja u inozemstvu

Europski program za cjeloživotno učenje (2007. - 2013.) nudio je mogućnost stručnog usavršavanja (*In-Service training*), koji je bio dostupan i programu Erasmus+ (2014. - 2020.), a danas je dostupan u novom sedmogodišnjem razdoblju koje traje od 2021. do 2027. godine. Program Erasmus+ djeluje u sklopu Agencije za mobilnost i programe EU i već preko 30 godina je glavni program vezan za područje obrazovanja, osposobljavanja, mladih i sporta. Cilj programa je cjeloživotnim učenjem podupirati obrazovni, osobni i profesionalni razvoj ljudi, što u konačnici pridonosi održivom rastu, kvaliteti radnih mjesta, socijalnoj koheziji, poticanju inovacija te jačanju europskog identiteta i aktivnoga građanstva. Usavršavanje je namijenjeno nastavnom osoblju, ali i onom koji to nije, a ciljano područje odnosi se na predškolski odgoj, osnovnoškolsko i srednjoškolsko

obrazovanje. Mogu ga koristiti i nezaposlenim nastavnicima, ali i svim koji žele postati konkurentniji na europskom tržištu rada svojim novostečenim znanjima i vještinama steći nova znanja i vještine u nekim od europskih ustanova za odgoj i obrazovanje. (Purgar i Bek, 2014: 350).

7.7. Stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika RH u digitalnom okruženju

Agencija za mobilnost i programe EU-a na platformi eTwinning odgovorna je za osmišljavanje digitalnog stručnog usavršavanja za zaposlenike školstva. Moglo se i može se sudjelovati u višednevnim online edukacijama o različitim temama, na različitim jezicima. Dostupni su bili i tečajevi *European Schoolnet-a* unutar *Teacher Academyja*, koji je danas dio platforme *School Gateway*. Povremeno su bili dostupni i e-tečajevi i na platformama poput *Coursera*. Sve navedene edukacije su od početka besplatne i neobavezne, a ovi e-tečajevi su predstavljali začetak online stručnog usavršavanja u Republici Hrvatskoj. Program e-učenja se nastavio putem nekolicine ponudjenih tečajeva u okviru AZOO-a, primjerice na trotjednom tečaju *Učenje i življenje Pestalozzi vrijednosti i načela u odgoju i obrazovanju* iz 2015. godine. Problem tih tečajeva je bio u tome što nisu bili specijalizirani i broj sudionika je bio ograničen (Ljubić Klemše, 2021: 39).

Digitalno stručno usavršavanje se nastavilo u Cjelovitoj kurikularnoj reformi Ministarstva znanosti i obrazovanja koristeći Loomen platformu. Dobrobiti navedenih edukacija najviše se očituju u preuzimanju odgovornosti za vlastitu profesionalnost i stvaranje partnerstva za cjeloživotno učenje (Ljubić Klemše, 2021: 41).

Važnost digitalnih kompetencija došle su do izražaja posebice u razdoblju Covid pandemije, kada su upravo digitalne vještine i online predavanja na različitim platformama postale od ključne važnosti za obrazovni proces. To i dokazuje nužnost stalnog stručnog usavršavanja u sklopu cjeloživotnog učenja odgojno-obrazovnih radnika u skladu sa tekovinama suvremenog doba, jer je stručno usavršavanje ključ uspjeha učenika.

8. Zaključak

Samo zajedničkim naporima onih koji su odgovorni za obrazovanje i onih koji upošljavaju, uz pomoć dobro osmišljenog i organiziranog formalnog obrazovanja i dobro postavljenog trajnog usavršavanja, dolazi do poboljšanja i nedvojbeno do profesionalnog identiteta i ugleda u društvenoj sredini (Lasić Lazić i Slavić, 2000: 110). Upravo je nedostatak primjerenog obrazovanja sredinom 20. stoljeća doveo do narušenog statusa knjižničara, a posebice statusa školskih knjižničara. Međutim, uspostavom formalnog sveučilišnog obrazovanja krajem 1970-ih i pravnim regulativama od 1990-ih te današnjim širokim mogućnostima stručnog usavršavanja, knjižničarska profesija danas posjeduje svoj prepoznatljiv identitet i ugled u društvu .

Ovim preglednim radom kojim se kroz presjek pravnih okvira prikazuje rad školskog knjižničara, opisana je aktualna situacija u formalnom obrazovanju, potrebnoj stručnoj spremi, stručnim ispitima, napredovanju i stručnom usavršavanju te su uočene određene sličnosti, ali i neujednačenosti koje proizlaze iz dvojne uloge školskog knjižničarstva, koja svojim djelovanjem obuhvaća sustav odgoja i obrazovanja i sustav knjižničarstva.

Prije svega treba naznačiti da su školski knjižničari punopravni članovi šire knjižničarske zajednice i kao takvi sa ostalim knjižničarima dijele i određene zajedničke napore koji se odnose na zaštitu struke od ulaska nestručnih osoba. Prvi uspjeh u tom smjeru je polučio Pravilnik o odgovarajućoj vrsti obrazovanja učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (2019), koji isključivo definira diplomsku razinu knjižničarskog usmjerenja za radno mjesto školskog knjižničara osnovnoj školi. I zajednica srednjoškolskih knjižničara iščekuje iste zakonske osnove, a i šira knjižničarska zajednica dijeli slična stajališta o zaštiti struke od nestručnih osoba, pa tako i u javnom savjetovanju prilikom nacrtu Pravilnika o uvjetima i načinima stjecanja stručnih zvanja u knjižničarstvu (NN 107/21).

Međutim, postoje određene razlike u usporedbi s knjižničarima drugih vrsta knjižnica, koje posljedično stvaraju prijeporna područja unutar zajednice školskih knjižničara, ali i šire knjižničarske zajednice. Naime, školski knjižničar mora imati pedagoške kompetencije za rad u sustavu odgoja i obrazovanja i zato polaže dodatni pedagoški modul tijekom sveučilišnog obrazovanja, kojeg knjižničari ostalih knjižnica ne moraju posjedovati. Nadalje, razlike postoje i u procesu napredovanja s obzirom da se viša zvanja stečena sukladno Pravilniku o izmjenama i dopunama Pravilnika o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima (NN 32/2021) u slučaju prijelaza u knjižnice drugih vrsta ne prenose, već se, zajedno s već bodovanim radovima i aktivnostima u školskom

sustavu napredovanja, budući u skupini Cjeloživotno učenje i obrazovanje unutar Mjerila za vrednovanje doprinosa za napredovanje u knjižničarskoj struci Pravilnika o načinima i uvjetima stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/21), po kojem napreduju knjižničari ostalih knjižnica i po kojem nekadašnji školski knjižničar mora iznova započeti svoj proces napredovanja. Neujednačenost je vidljiva i u različitim nazivljima za viša stručna zvanja u dvama sustavima, a treba također napomenuti da se jednom stečena viša zvanja u sustavu knjižničarstva ne moraju iznova obnavljati, kao što je to nužno unutar sustava odgoja i obrazovanja, čemu podliježu i školski knjižničari.

Naposlijetku, ono po čemu se školski knjižničari razlikuju ne samo od knjižničara drugih knjižnica, nego i od ostalih odgojno-obrazovnih radnika, obvezno je polaganje dvaju stručnih ispita; i stručnog ispita pri Agenciji za odgoj i obrazovanje pod Ministarstvom znanosti i obrazovanja, i stručnog ispita pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici pod Ministarstvom kulture i medija.

Navedene razlike ne samo da narušavaju prohodnost unutar same knjižničarske zajednice, koja predstavlja opću težnju i ideju struke, nego i stvaraju nezadovoljstvo među školskim knjižničarima.

Vrijeme će pokazati mogu li se ove neujednačenosti umanjiti te postoji li dovoljno interesa i želje navedenih resornih ministarstava da se kroz dijalog usuglase ne bi li se tako postigao zajednički cilj cijele knjižničarske zajednice, a to je osnaživanje knjižničarske profesije.

9. Literatura

1. Agencija za mobilnost i programe EU. Dostupno na:
<https://www.mobilnost.hr/hr/sadrzaj/programi/erasmus/erasmus-odgoj-i-opce-obrazovanje/>
(14. rujna 2022.)
2. Agencija za odgoj i obrazovanje (2009). Strategija stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika (2009.-2013.). Dostupno na:
http://193.198.184.184/upload/portalezaskole/newsattach/2678/Strategija_strucnog_usavrsavanja_AZOO.pdf (12. listopada 2022.)
3. Agencija za odgoj i obrazovanje (2018). Strategija stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika (2018.-2020.). Dostupno na:
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/PristupInformacijama/Strateski//Strate%C5%A1ki%20plan%20Ministarstva%20znanosti%20i%20obrazovanja%20za%20razdoblje%202018.%20-%202020.pdf> (6. rujna 2022.)
4. Cjelovita kurikularna reforma (2018). Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/vijesti/kurikularna-reforma-skola-za-zivot/2049> (28. siječnja 2021.)
5. Day, C. (1999) *Developing Teachers – The Challenges of Lifelong Learning*. London: Falmer Press.
6. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/2008). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html (2. veljače 2022.)
7. Erl Šafar, M., Lubina, T. (2018) Formalno obrazovanje knjižničara. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61(1), 219-239. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.61.1.647> (31. siječnja 2022.)
8. e-Savjetovanje Pravilnika o načinima i uvjetima stjecanja stručnog zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/2021). Dostupno na:
<https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=15789> (18. studenog 2022.)
9. European Communities, The European Qualification Framework for Lifelong Learning (2008). Dostupno na: <https://europa.eu/europass/en/europass-tools/european-qualifications-framework> (22. siječnja. 2022).
10. Galić, S. (2012) Suvremeno školsko knjižničarstvo. *Život i škola*, LVIII(28), 207 – 218. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/95252> (2. veljače 2022.)

11. Horvat, A. (2007) Knjižničarski studiji u Hrvatskoj. U: Horvat, a. (ur.), *Slobodan pristup informacijama: 4. i 5. okrugi stol: zbornik radova*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 81-86. Dostupno na:
file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/321159.Knjiznicarski_studiji_u_Hrvatskoj_-_A.Horvat%20(5).pdf (29. studenog 2022.)
12. Horvat, A. (2009) Cjeloživotno učenja knjižničar: stanje i mogućnosti. U: Horvat, Al; Machala, D. (ur.). *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*. Zagreb: NSK, 21-37. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf> (29. studenog 2022.)
13. Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2005). Dostupno na: <http://hud.hr/wp-content/uploads/sites/168/2014/11/vodic-kroz-hnos.pdf> (1. veljače 2022.)
14. Hrvatska udruga školskih knjižničara. Dostupno na: <http://www.husk.hr/> (24. siječnja 2022.)
15. Hrvatska u 21. stoljeću (NN 108/2003). Dostupno na: <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306017.html> (2. veljače 2022.)
16. IFLA (2003). The role of libraries in lifelong learning: final report of the IFLA project under the Sector for the Public Libraries. Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/public-libraries/publications/lifelong-learning-report-2004.pdf> (12. rujna 2022.)
17. Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. (2004) *Školska knjižnica – korak dalje*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
18. Kovačević, D. i Lovrinčević, J. (2012) *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
19. Lakuš, J., Stanarević Katavić, S., Žilić, T. (2020) Bibliografija radova hrvatskih autora o obrazovanju informacijskih stručnjaka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 63(1-2), str. 747-778. Dostupno na: : <https://hrcak.srce.hr/252939> (1. prosinca 2012.)
20. Lasić Lazić, J. (1993) Školska knjižnica i mogućnosti razvoja samostalnog istraživačkog rada učenika. U: Šeta, V. (ur.), *Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica (1991./1992.)*. Rijeka: Ministarstvo prosvjete, kulture i športa; Zavod za školstvo Republike Hrvatske, Referada Rijeka; Prva hrvatska sušačka gimnazija u Rijeci, str. 1-12. Dostupno na
<http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=1928&grupa=P%8A%8AKRH&vrsta=ZBI&H=proljetna-skola> (31. siječnja 2021.)
21. Lasić Lazić, J. (1994) Obrazovanje školskih knjižničara. U: Šeta, V. (ur.), *Zbornik radova 5. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske*. Rijeka: Ministarstvo prosvjete,

- kulture i športa; Zavod za školstvo RH, 105-109. Dostupno na:
<http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=1929&broj=1&stranica=00115&rbr=900> (1. prosinca 2022.)
22. Lasić-Lazić J. (1998) Kako obrazovati knjižničara za rad u 21. stoljeću. U: Šeta, V. (ur.), *10. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: Školska knjižnica u 21. stoljeću*. Rijeka: Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske; Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci , str. 3-11. Dostupno na:
<http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=1934&grupa=P%8A%8AKRH&vrsta=ZBI&H=proljetna-skola> (10. studenog 2022.)
23. Lasić-Lazić, J., Slavić, A. (2000). Obrazovanje školskih knjižničara kao teorijsko i praktično pitanje.. U: Šeta, V. (ur.), *Školska baština : zbornik radova 11. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske*. Rijeka: Ministarstvo prosvjete, kulture i športa; Prva sušačka hrvatska, 101-111. Dostupno na:
<http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=1935&H=proljetna-skola&vrsta=ZBI&grupa=P%8A%8AKRH&lang=hr&broj=1> (15. listopada 2022.)
24. Lasić Lazić, J., Banek Zorica, M., Špiranec, S. (2010) Školovanje bibliotekara u Hrvatskoj: strukturne i sadržajne odrednice. *Čitalište IX*(17), 6-10. Dostupno na:
<https://www.bib.irb.hr/520945> (17. listopada 2022.)
25. Lasić Lazić J., Banek Zorica, M., Špiranec, S. (2012) Obrazovanje školskih knjižničara temeljeno na ishodima učenja. U: Mićanović M. (ur.), *24. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Dubrovnik, 21.-24- ožujka 2012*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 7-11. Dostupno na: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/1002533.24-proljetna-skola-knjiznicara2012-web-1536868611%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/1002533.24-proljetna-skola-knjiznicara2012-web-1536868611%20(1).pdf) (14. listopada 2022.)
26. Ljubić Klemše, N. (2021) Obrazovna reforma i novi model stručnog usavršavanja učitelja u Republici Hrvatskoj. *Bjelovarski učitelj*, 26(1-3), 37-41. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/file/395093> (22. listopada 2022.)
27. Maštrović, T.. (2009) Projekt „Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost. U: Horvat, Al; Machala, D. (ur.). *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*. Zagreb: NSK, 13-21. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf> (29. rujna 2022.)
28. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2005) *Vodič kroz Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu*. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Dostupno na: <http://hud.hr/wp-content/uploads/sites/168/2014/11/vodic-kroz-hnos.pdf> (4. veljače 2022.)

29. Munjiza, Em., Kragulj, S. (2010) Utemeljenje i rad školskih knjižnica u Hrvatskoj do kraja 19. st *Život i škola*, br. 56(23), 153. - 168. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/82327> (14. listopada 2022.)
30. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011). Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (1. veljače 2022.)
31. Nacionalna strategija Republike Hrvatske do 2030 (NN 13/2021). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html (12. rujna 2022.)
32. Nastavni plan i program za osnovu školu (NN 102/2006). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html (28. siječnja 2022)
33. Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama (2014). Dostupno na: http://nvo.hr/?page_id=391 (13. listopada 2022.)
34. Pažin Ilakovac R., Skelac M. (2010) Stručno usavršavanje u organizaciji Agenciji za odgoj i obrazovanje – opis stanja. U: Mićanović, M. (ur.), *Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj*. Zagreb: AZOO. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/strucno-usavrsavanje-i-profesionalni-razvoj-2010-1536867257.pdf> (1. rujna 2022.)
35. Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010. (2005). Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/85-05a.pdf> (31. siječnja 2022.)
36. Posavec, R. (2012) Obrazovanje školskih knjižničara temeljeno na ishodima učenja. U: Mićanović M. (ur.), *24. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Dubrovnik, 21.-24- ožujka 2012*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 91-94. Dostupno na: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/1002533.24-proljetna-skola-knjiznicara2012-web-1536868611%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/1002533.24-proljetna-skola-knjiznicara2012-web-1536868611%20(1).pdf) (14. listopada 2022.)
37. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima (NN 32/2021). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_03_32_679.html (19. listopada 2022.)
38. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu (NN 80/99). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_80_1437.html (26. siječnja 2022.)
39. Pravilniku o matičnoj djelatnosti knjižnica (NN 81/2021). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_81_1506.html (5. siječnja 2023.)

40. Pravilnik o nagrađivanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama te učeničkim domovima (NN 53/2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_05_53_1019.html (5. siječnja 2023.)
41. Pravilnik o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu (68/2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_07_68_1372.html (15. listopada 2022.)
42. Pravilnik o odgovarajućoj vrsti obrazovanja učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN 6/19). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_6_137.html (20. siječnja 2022.)
43. Pravilnik o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu (NN 88/2003). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_05_88_1135.html (15. siječnja 2022.)
44. Poslovnik o radu komisije za stažiranje i komisije za polaganje stručnog ispita (Glasnik Ministarstva prosvjete i športa 5/96). Dostupno na: [http://os-davorin-trstenjak-cadjavica.skole.hr/upload/os-davorin-trstenjak-cadjavica/images/static3/856/attachment/Poslovnik_o_radu_komisije_za_staziranje_i_polaganje_strucnog_ispita\(Glasnik_MZOS_br.5-96.\).pdf](http://os-davorin-trstenjak-cadjavica.skole.hr/upload/os-davorin-trstenjak-cadjavica/images/static3/856/attachment/Poslovnik_o_radu_komisije_za_staziranje_i_polaganje_strucnog_ispita(Glasnik_MZOS_br.5-96.).pdf) (20. siječnja 2022.)
45. Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu (NN 47/96). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1996_06_47_914.html (5. siječnja 2023.)
46. Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško -psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu (NN 1/96). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1996_01_1_28.html (5. siječnja 2023.)
47. Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN 34/14). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_34_613.html (26. siječnja 2021.)
48. Pravilnik o uvjetima i načinima stjecanja stručnog zvanja u knjižničarskoj struci (NN 28/2011). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_03_28_584.html (5. siječnja 2023.)
49. Pravilnik o uvjetima i načinima stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/21). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_107_1886.html (26. siječnja 2022.)
50. Purgar, M., i Bek, N. (2014) Pravo odgojno-obrazovnih radnika na trajno stručno osposobljavanje i usavršavanje. *Pravni vjesnik*, 30(2), str. 345-353. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/132106> (2. prosinca 2022.)

51. Renić, Z., Črnjar, Lj. (2018) Standard – (za)ostao u ladici. *Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka*, 9(9), 49-59. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/232794> (28. rujna 2022.)
52. Saetre, T. P. i Williars, G. (2004) *IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo.
53. Sekuli Erić, I. (2022) *Priručnik za polaganje stručnog ispita pripravnika u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb : Zadružna štampa.
54. Standard za školske knjižnice (NN, 34/00). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html (21.1.2022.)
55. Strategija razvitka Republike Hrvatske "Hrvatska u 21. stoljeću" (NN 108/2003). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_07_108_1429.html (12. rujna 2022.)
56. Strateški plan Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske za razdoblje 2020.-2022. (2020). Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PristupInformacijama/Strateski/Strateski%20Oplan%20Ministarstva%20znanosti%20i%20obrazovanja%20za%20razdoblje%202020.%200-%202022..pdf> (7. prosinca 2022.)
57. Švenda-Radeljak, K. (2013) Stručno osposobljavanje hrvatskih knjižničara: od ideje do sveučilišnog studija. U: Špac, V. (ur.), *12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, str .150-159. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/638343?rad=638343> (11. studenog 2022.)
58. Švenda-Radeljak, K. (2013) Stručno osposobljavanje hrvatskih knjižničara: od ideje do sveučilišnog studija. U: Špac, V. (ur.), *12. Dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Knjižnice: kamo i kako dalje?*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 159-170. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/638343?rad=638343> (15. studenog 2021.)
59. Švenda-Radeljak, K. (2018) Profesionalno okruženje i razvoj knjižničarske profesije u Hrvatskoj tijekom djelovanja Ljerke Markić-Čučuković. *Kalibar* (2), dr. sc. Ksenija Švenda-Radeljak, 29-33. Dostupno na: <http://www.dkkz.hr/wp-content/uploads/2019/04/%C5%A1venda-radeljak.pdf> (25. studenog 2022.)
60. Šušnjić, B. (2009) Školska knjižnica i nacionalni okvirni kurikulum. *Senjski zbornik*. 36(1), 40-41. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/57596> (15. studenog 2022.)
61. UNESCO (1994). *Manifest za narodne knjižnice*. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (23. rujna 2022.)
62. Tadić, K. (1994) *Rad u knjižnici*. Opatija: Naklada Benja.

63. Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama (NN 128/2017). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_128_2946.html (15. veljače 2022.)
64. *Towards a European qualifications framework for lifelong learning* (2008). Dostupno na: <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A30220#> (14. listopada 2022.)
65. UNESCO (1994). *Manifest za narodne knjižnice*. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (23. rujna 2022.)
66. Zakon o agenciji za odgoj i obrazovanje (NN 85/2006). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_07_85_2020.html (5. siječnja 2023.)
67. Zakon o hrvatskom kvalifikacijskom okviru (NN 22/13-20/2021). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/566/Zakon-o-Hrvatskom-kvalifikacijskom-okviru> (31. siječnja 2022.)
68. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (26. siječnja 2021.)
69. Zakon o obrazovanju odraslih (NN 17/2007). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_02_17_668.html (12. rujna 2022.)
70. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08-64/20). Dostupno na: <https://zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (26. siječnja 2022.)
71. Zakon o radu (NN 93/2014). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_07_93_1872.html (2. veljače 2022.)

Popis tablica

Tablica 1. Vrsta obrazovanja stručnog suradnika – knjižničara.....	23
--	----

Školski knjižničar u okviru pravnih propisa: od formalnog obrazovanja, preko stručnog ispita i napredovanja do stručnog usavršavanja

Sažetak

Promjene i brzina promjena u 21. stoljeću, nove tehnologije, reforma obrazovanja i novi pristupi učenju uvelike djeluju na sve segmente društva, kao i na sustav odgoja i obrazovanja te u skladu s tim i na školske knjižnice i njezine zakonske okvire. Cilj ovog preglednog rada je kroz zakonske regulative prikazati kako su se odvijale promjene u kontekstu obrazovanja školskih knjižničara, potrebne stručne spremne za rad u školi, stručnih ispita, napredovanja i stručnog usavršavanja od osnutka samostalne Republike Hrvatske do danas. Kako bi se to najzornije opisalo, uz stručnu literaturu koja je pratila cjelokupni razvoj u području školskog knjižničarstva, korišten je pristup presjeka relevantnih zakona i pravilnika koji su kroz vrijeme utvrđivali pravne okvire prateći promjene u društvu, što je naposljetku dovelo do profiliranja školskog knjižničarstva kao profesije koja ima specifičnu dvojnu ulogu unutar dvaju sustava, odgojno-obrazovnog i knjižničarskog sustava. Upravo je ta dvojnost dovela do određenih aktualnih specifičnosti koje će se prikazati u ovom radu, a koje školski knjižničari posjeduju i u usporedbi s knjižničarima drugih vrsta knjižnica, i u usporedbi s ostalim radnicima u sustavu odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: školski knjižničar, obrazovanje, stručni ispit, napredovanje, stručno usavršavanje.

School Librarian in Legal Regulations: from formal education, through licensing exam and professional advancement to professional development

Summary

Overall changes and the speed of changes in the 21st century, new technologies, educational reform and new approaches to learning have had a great impact on society in whole, school system, and thus consequently on school libraries and its legislation. The aim of this paper is to display changes in the context of school librarians, their education, required qualifications, licensing exams, professional advancement and professional development since the establishing of the Republic of Croatia. The changes were presented through professional literature and legal legislation to define the profile of a school librarian, and the profession that has a dual role within the two systems, school system and library system. The paper depicts this duality bearing specific school librarian characteristics when compared both to librarians from other types of libraries, and to other participants within the school system.

Key words: school librarian, education, licensing exam, professional advancement, professional development.